

Športne aktivnosti naših upokojencev

Komisija za športne dejavnosti pri društvu upokojencev v Ilirski Bistrici vsklajuje delo naslednjih športnih dejavnosti: planinska sekcija, balinarska sekcija (moški, ženske), strelska sekcija, šahovska sekcija in sekcija za pikado. V svojem okrilju ima tudi sekcijo za reševanje in sestavljanje križank.

Planinska sekcija ima bogat program izletov na vrhove v naši domovini. Tako so se planinci - upokojenci letos že povzpeli na Kozlek, Ostrič in na Kriško goro. V programu za letošnje leto pa so še planinski izleti na Sveto Trojico (Pivka), Slivnico in Snežnik (za datume se pozanimajte pri upravi društva).

Preostali športniki tekmujejo bolj ali manj uspešno na vsakoletnih športnih igrah upokojencev Primorske. Med športnike z boljšimi dosežki prav gotovo sodijo članice in člani balinarske sekcije (na sliki). Pohvalijo se lahko s kopico pokalov in priznanj, ki so si jih zaslužili na tekmovanjih na športnih igrah upokojencev in na turnirjih doma in v gosteh (Postojna, Pivka, Reka, Kozina in Sežana). Posebej velja pohvaliti žensko balinarsko vrsto, ki se na tekmovanja vestno pripravlja skozi celo leto.

Beseda urednika

Na razširjeni seji uredniškega odbora, ki so se je udeležili tudi predstavniki društva upokojencev, verni dopisovalci ter oblikovalec našega glasila, je bil sprejet sklep, da nadaljujemo z izdajanjem našega glasila. Tako je pred nami šesta številka Jesenskih listov. Vsem, ki ste s svojimi prispevki oblikovali pričujočo številko glasila in tistim, ki ste nas tudi finančno in moralno podprli se iskreno zahvaljujemo za sodelovanje. V toplih poletnih dnevih vam želimo prijetno branje in zabavo. Še vedno vas vabimo k sodelovanju!

*Moška in ženska ekipa na turnirju
v balinanju, Ilirska Bistrica 12. julija 1998*

KNJIŽNICA MAKSE SAMSA,

Domoznanski oddelek

tp 07

JESENSKI listi
1998

070.48-057.75(497.12 Ilirska Bistrica)

2000135,6

COBISS

COBISS

Pisma bralcev

Verjetno nisem edina med člani DU Ilirska Bistrica, ki težko pričakujem izid vsake številke Jesenskih listov, čeprav glasilo izhaja le občasno. Bojim se, da boste zaradi visokih stroškov in pomanjkanja dopisnikov prenehali z izdajanjem glasila. Dragi upokojenci, ne dopustimo, da bi ostali brez svojega branja, četudi bi se cena za izvod glasila povečala. Res je, da so naše pokojnine skromne, vendar upam, da bomo to zmogli.

Mnogo je doživetij v družinah, na srečanjih in izletih, ki bi jih lahko opisali. Potrebna je le dobra volja, še posebej pri mlajših upokojencih. Torej veselo svinčnik in papir v roke, da bo vesel tudi urednik Dimitrij Grlj, ki se trudi za izdajo našega lista.

Pepca Mihelj

Bog Vas živi, Pepca! Vaše prispevke z veseljem objavljamo v pričujoči številki.

Spoštovani!

Z veseljem prebiram "naše" glasilo, kjer najdem veliko zanimivega branja. Dobronamerno pa predlagam, da glasilu dodate tudi kaj vedrega, za začetek vsaj kakšno rubriko s šalami.

Lep pozdrav,

vaš bralec

Zmenjeno, vsak dober predlog upoštevamo!

Naj se pristrčno zahvalim dolgoletnemu dobremu znancu in prijatelju Mitkotu Grlju, ki poskrbi, da redno dobivam vaše glasilo. Čeprav sem Postojnčan in živim trenutno v Domu upokojencev in oskrbovancev starejših občanov Impoljca, mi je Bistrica kar dobro znana. Tam imam številne prijatelje in znance iz časov, ko smo bili aktivni košarkarji.

Usoda me je pač pripeljala v Impoljco, kjer se bivanje in delo v domu bistveno razlikuje od bivanja in del v drugih domovih. Predvsem se razlikujemo v samem delu terapevtskih skupin po različnih zaposlitvah tudi izven delovnega časa, po športnih dejavnostih in na splošno po večjem gibanju oskrbovancev. Poleg terapevtskih skupin imamo v domu različne krožke: pevski zbor, recitatorski krožek, športne sekcije za namizni tenis, košarko, atletiko, nekateri pa se zanimamo tudi za enigmatiko - reševanje križank.

Največ varovancev je vključenih v oddelek mizarske delavnice, kjer se v glavnem ukvarjajo z izdelovanjem predmetov iz lesa: pletenje košar, lakiranje in podobna dela. V dveh oddelkih se ukvarjajo s pletilstvom, kvačkanjem, šivanjem prtičkov, tapiserijo in podobnim. V posebnem oddelku so vključeni predvsem primarno prizadeti oskrbovanci. Veliko se gibljejo, prirejajo sprehode in se ukvarjajo s športnimi dejavnostmi.

Sam sem najbolj angažiran v likovnem krožku. Tu izdelujemo makrameje, tapiserije, delamo na statvah, izdelujemo pustne maske, kipe iz gline. Moja specialnost je izdelava Predjamskega gradu, Aljaževega stolpa, tihožitij itd. Vse to izdelujem z naravnimi materiali kot so šamot, kamni skrilavci, les,

parafinirani mah. Izdelana slika tehta okrog 17 do 20 kg. Smo zelo uspešni, kar je zasluga tudi naših mentorjev in inštruktorjev.

Delo v terapiji je koristno, saj tako dan hitreje mine - vse skupaj je nekam bolj zabavno. Seveda smo še posebej zadovoljni in srečni, ko dobimo nagrado za svoje delo.

Lepe pozdrave vsem bralcem Jesenskih listov, iskrene čestitke pa pošiljam uredniku. Sam vem koliko truda je treba vložiti za izdajo takega glasila.

Franc Pellaschier

Hvala, Pele! Želim Ti veliko uspeha pri tvojem delu in upam, da se kaj kmalu vrneš v rodno Postojno.

21. Tabor slovenskih pevskih zborov

Šentvid pri Stični

V Šentvidu pri Stični se je 21. junija 1998 odvijal tradicionalni, devetindvajseti po vrsti, tabor slovenskih pevskih zborov. Letos je na njem sodelovalo preko 6500 pevcev iz Slovenije in naših zamejcev iz Evrope in celo Amerike. Tega srečanja se je letos že tretjič zapored udeležil tudi naš mešani pevski zbor upokojencev iz Ilirske Bistrice.

Razpoloženje pevcev na taboru je bilo letos enkratno. To je bil resnično pevski praznik, pa naj se nad njim kdo še tako zmrduje. Ni bilo velikih govoranc, le Vojko Stopar, direktor sklada za ljubiteljske kulturne dejavnosti, je zbranim pevcem namenil nekaj tehtnih besed o petju kot razigranem veselju nad polnostjo življenja.

Povedal nam je pač tisto, kar pevci sicer že vemo, vendar so njegove besede izzvenele tudi kot klic k nadaljevanju našega plemenitega početja, saj je, kot je dejal, pesem domovina nas vseh, pa naj pojemo vrhunsko ali ljubiteljsko. Gre, preprosto vzeto, le za dva skrajna pola ene in iste dejavnosti.

Vsi udeleženci so prejeli spominsko plaketo, sam nastop združenih moških, ženskih in mešanih zborov pa je bil zelo dober. Nekatere pesmi so sicer delale nekaterim zborom težave, a rutinirani dirigent Igor Švara je znal imenitno speljati pevski program srečno do konca. Letošnji tabor slovenskih pevskih zborov je minil v znamenju letnih časov in pod geslom ene naših najstarejših zborovskih pesmi "O kresu" Cvetka Golarja in Petra Jereba, ki pravi, da nastavi na zemljo uho, da zveš, kje izvira zlato in kje se preliva srebro.

Bistriški pevci se zahvaljujemo Društvu upokojencev, Zvezi kulturnih društev v Ilirski Bistrici, Banki Koper in avtobusnemu podjetju I & I, da so nam omogočili sodelovanje na tej imenitni manifestaciji petja.

Dimitrij Grlj

Življenje, bogato za pet drugih

So ljudje, naši sosedje, prijatelji ali znanci, o katerih menimo, da vemo skoraj vse. Le po drobcih, ki jih tu pa tam slišimo, lahko zaključimo, da nekdo živi ali da je živel življenje vredno romana, ali še bolje - življenje za več povprečnih ljudi.

Eden takih je postaven in resen mož belih las, a tudi hudomušnega značaja, ki mu življenje v marsičem dolgo ni prizanašalo. Zadnja leta živi umirjeno skupaj z ženo v Rečici in se ukvarja z vsakdanjimi opravili ter konjički, od katerih je gotovo eden najpomembnejših petje. Uganili ste. To je Vojo Žnidaršič, naš "neznani" znanec, ki je v nekaterih obdobjih svojega življenja živel toliko dogodkov, da se ti, ko slišiš o njih, zdi kar neverjetno. Tega človeka z burno preteklostjo, in kot se spodobi za starejšega gospoda, mirno sedanjostjo, sem obiskal na domu. Zapis, ki je nastal ob kramljanju z njim, včasih se mu je s kakšno drobno pripombo pridružila tudi soproga, je le skromen opis njegove usode, njegovih pogumnih dejanj in dogodkov, ki so potekali v slogu "sreča je prijateljica hrabrih".

Vojo se je rodil kot najmlajši otrok v stari bistriški rodbini Žnidaršičev, po domače

Strujbarjevih. Bil je najmlajši od šestih bratcev in samo dve leti star, ko mu je umrla mama. Otroke so raztepli k raznim sorodnikom, njega so vzgajali pri stricu in teti Strujbarjevima, v hiši poleg današnje gostilne Lovec. Ni treba poudarjati, da njegovo otroštvo ni bilo lahko.

Takoj po učni dobi, izučil se je za pekarja in slaščičarja pri Nordiu, ki je imel svojo pekarno v takratni hiši Bobkovi v Gabrju, je hotel postati pomorščak. S šestnajstim leti je odrinil v Čabar, k bratu, saj je menil, da se bo do ladje lažje prebil v Jugoslaviji, kajti bil je nekako njen državljan, saj se je rodil v Zametu pri Reki. Od teh želja je ostalo kaj malo, življenje je bilo težko in ga je prignalo v Jastrebarsko pri Zagrebu, v Litijo in končno na Sušak. Kljub temu, da so mu tamkaj istrski emigranti, Slovenci in Hrvatje, združeni v društvu Istra, hoteli pomagati, ni bilo iz tega nič in končno je spet pristal doma. Dobil je delo v parni pekarni na Mašunu, pomembni mejni postojanki z množico uslužbencev, financarjev, delavcev. Tu se je okoli leta 1938 vključil v organizacijo TIGR.

Leta 1940 je vojaški rok služil v Veroni. Zaradi poškodbe kolena, ki jo je bil staknil pred leti, je "prislužil" bolovanje in ga kot pek "odslužil" doma. Seveda je bil v tem času aktiven tigrovec. Na pomembnem sestanku, na katerem so se resno pogovarjali o organiziranju oboroženega upora, je bilo leta 1941 sklenjeno, da zaradi neopremljenosti, pomanjkanja orožja in streliva, predvsem pa bližajoče se zime, odhod v hosto ne pride še v poštev.

In tako mora Vojo po izteku bolovanja spet v italijansko vojsko na nadaljevanje služenja vojaškega roka. Usoda je hotela, da se je kot vojaški tolmač za hrvaški jezik znašel v Zagrebu. Priskrbel si je zvezo s tamkajšnjimi partizani in z njimi sodeloval. Njegova zasluga je, da jih je med drugim obvestil o nameri hrvaških vojnih oblasti, ki naj bi poslale večjo domobransko enoto na rusko fronto. Partizani so to preprečili z zasedo, kjer so vodjo "projekta", nekega italijanskega generala "odstranili". Vsaka zamuda "pošiljke" vojakov na vzhodno

fronto je bila takrat zelo pomembna in dragocena za zaveznike, tako tudi takratna - nekajmesečna.

Iz kratkega dopusta doma so ga zaradi sumljivega obnašanja (vsi Primorci so bili sumljivi) v spremstvu karabinjerjev odpeljali nazaj v Zagreb in od tam direktno v Kalabrijo v enega od znamenitih "specialnih bataljonov" (delovnih bataljonov). Bombardiranje, ki so ga uprizorili zavezniki - bili so že na Siciliji, je bilo za Vojo usodno, saj je takrat bil hudo ranjen. Okreval je v Istri, domov ga niso poslali iz strahu, da ne bi ušel k partizanom. Kljub temu je poiskal zvezo z le - temi in se jim priključil prve dni avgusta leta 1943. Poveljeval je četi in bil pri Kilovčah v boju z Nemci ranjen. Negovan je bil v trnovskem samostanu, kjer je bila za nekaj časa organizirana zasilna bolnišnica. Po okrevanju se je pridružil obveščevalcem. Deloval je kot operativec, sproti pa je organiziral in utrjeval obveščevalno mrežo. Pri opravljanju dolžnosti so ga na Tatrah ujeli Nemci. K sreči je prej odvrnel orožje in se nekako izmazal s svojim znanjem nemščine.

Zaprl so ga v zloglasno tržaško Rižarno. Njegov zagovor je bil tako prepričljiv, da so mu ponudili služenje nemške vojske. Oblekli so ga v lepo uniformo, ki jo je sprejel, da bi se nakako rešil, pa tudi z upanjem, da bi rešil brata Ladota, za katerega je zvedel, da je zaprt v ječi Coroneo. Žal je bila pomoč prepozna, Ladota so dan ali dva pred tem odpeljali v Nemčijo. Od tam se ni vrnil nikoli...

Možnost, da bi se izvlekel iz nemške uniforme je izvrtal tako, da je obiskal domobransko kasarno pri Sv. Ivanu, kjer je srečal nekaj fantov iz Bistrice in okolice. Prosil je Nemce naj ga premestijo k domobrancem in brez težav uspel. Obdržal je lepo uniformo, le znak na kapi je zamenjal. Na vsak način je hotel v domače kraje. Pri tržaških prijateljih se je ob neki priliki preoblekel v civilno obleko in ko je znančeva hčerka kupovala

vozovnico za vlak proti Ilirski Bistrici, bila je manj sumljiva, so Nemci izvedli racijo. Vse zajete moške so zaprli v Coroneo. Spet se je izmazal, ko so ugotovili, da je domobranec. K sreči prijatelj ni zažgal uniforme in tako je stražaril v domobranski kasarni. Celo nekaj žigosanih propustnic je skrivaj podpisal in omogočil odhod nekaterim rojakom na Bistriško, v "prekomando".

Nekoč je iznenada zbolel. Izkazalo se je, da so posledice poškodb nastalih ob bombardiranju bile hujše, kot se je zdelo na prvi pogled. Proglášen je bil za nezmožnega opravljanja vojaške službe. Končno je bil rešen. Seveda se je doma kljub slabemu zdravju pridružil partizanom.

Konec vojne mu ni prinesel popolne sreče. Postal je varnostni tehnik, delal je v Lesonitu, a se z nekdanjimi tovariši ni razumel najbolje; nekateri so namreč dvomili vanj in njegovo skoraj "čudežno" rešitev iz nemških krempljev.

Ni razumel od kod hladen odnos, skrito bolečino je tiho prenašal v sebi dolgo časa, dokler mu ni nekdo od znanih nekdanjih borcev povedal, v katerem grmu tiči zajec. To ga je pomirilo, saj si ni imel česa očitati. Sicer pa so raznovrstna sumničenja bila v povojni dobi zaradi različnih vzrokov precej pogosta.

Ni bil član partije. Zato v Lesonitu ni dobival priznanj, čeprav bi jih moral. Na račun neke njegove inovacije je diplomo dobil njegov podrejeni kolega, partijec. Službo v Lesonitu je pustil in se lotil mlinarjenja. Pod prisilo se je moral vrniti v "fabriko". Ko je izučil nove kadre, je ob nekem njegovem "uporu" zaradi nepravilnosti, spet dobil "odpustnico". Zamenjal je nekaj služb. Časi so se umirili, normalizirali in postali za (ne)navadne državljane bolj prijazni. Vojo je postal vodja servisne službe in celo direktor bistriške pekarnice - do upokojitve. Da, v partijo se je tudi vpisal, saj ni šlo, da bi direktor bil nekdo brez rdeče knjižice. A to so že bili časi socializma s človeškim obrazom.

Danes Vojota Žnidaršiča najbolj poznamo po njegovem voluminoznem basu, ki ga

uspešno "kroti" v mešanem pevskem zboru iz Ilirske Bistrice ter v pevski skupini Vasovalec iz njegove Rečice. Ljubezen do petja je podedoval od obeh strani - mamine in očetove. Leta 1945 sta skupaj s prijateljem opravljala avdicijo v Ljubljanski operi. Za ta podvig ju je pripravila gospa Reza Zajc. Čeprav sta na izpitu naša nadobudneža pela lepo, so takrat v službo sprejeli Mira Brajnika in Ladka Korošca, ki sta imela pač bolj primerno izobrazbo.

Kot pri vseh pevcih, se je začelo pevsko udejstvovanje našega junaka najprej v cerkvi. Dolga leta sta bila njegova glavna pevka prijatelja Tonček s "Kupnce" in Metko Rusjan. Pela sta pod taktirko dr. Milana Vičiča, Karla Babnika. Celo v Kalabriji je Vojo pel v skupini slovenskih vojakov. Zaradi petja v tujem jeziku so jih najprej zaprli, a kaj ko so tako lepo peli...

Ilirska Bistrica in Trnovo sta nekdanj bili "kulturno" in tudi drugače povsem ločeni enoti. Vsak kraj se je ponašal s svojim pevskim zborom. Pozneje so iz dveh naredili enega. Tako so bili vodje takratnih zborov Franci Benigar "Perišov", Alojzij Grm in prof. Marija Kirn. Vojotu je v posebnem spominu ostal njegov nastop v Smetanovi Prodani nevesti, kjer je pel vlogo Kecala. Takratna posebnost je bila poklicna pevka, članica ljubljanske opere, sopranistka Valerija Heibalova. Zvrstili so se različni zbori in zborovodje: Danica Vičič, Alojz Boštjančič, Nikolaj Žličar in sedaj Dimitrij Grlj. Vodje zborov so dobri, a malokdaj upoštevajo želje pevcev. Zakaj? Morda zaradi svojih ambicij; mogoče zaradi strokovne ocene o primernosti posamezne pesmi glede na zmožnosti zbora. Ali pa malo enega, malo drugega. Vojo je ponosen, da je bil eden od ustanoviteljev sedanjega upokojenskega zbora, ki so se mu, najprej samo moškemu, na pobudo Darinke Šajn, Mare Cubr in drugih, pridružile še ženske. Tudi pri ustanovitvi pevske skupine Vasovalec sta bila s pokojnim bratom Mirkom glavna pobudnika.

Najljubše pesmi? Rad bi zapel rusko pesem Dvanajst razbojnikov, ki sloni na izrazitem

basovskem solu; prekrasna je Oj Podjuna, pa Zarja vstaja za gorami ter Jaz pa vem, kako ptičice pojo ... Kot vsi pravi pevci in glasbeniki tudi on ne ve za imena mnogih avtorjev in pravih naslovov pesmi.

Zgodbo o našem junaku zaključujemo. Pevec, katerega žena in otroci so tudi odlični pevci, nekdanji tigrovec (še pred dnevi!) je postal častni član Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije "TIGR" Primorske), partizan, obveščevalec, domnevni nemški vohun, ki bi kmalu končal na Golem otoku, danes živi dokaj mirno življenje v krogu svoje družine.

Pa ne recite, da nekatera obdobja njegovega življenja niso podobna vsebini iz napetega romana. Prav zato smo temu sestavku nadeli naslov Življenje, bogato za pet drugih.

Dimitrij Bonano

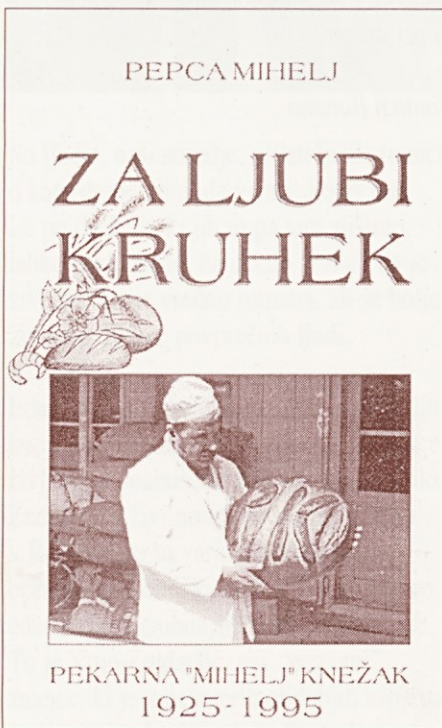
O kruhu - z ljubeznijo

Pred dobrimi dvema leti je gospa Pepca Mihelj iz Knežaka v samozaložbi izdala ljubko knjižico ZA LJUBI KRUHEK. V njej avtorica govori o preteklosti domačega kraja in o delčku življenja in dogajanja njenih prebivalcev. V njej je predstavila 70 - letno zgodovino pekarnice 'Mihelj' iz Knežaka in dodala marsikaj zanimivega. Knjižica je izšla že v ponatisu. Nekaj knjižic je še na voljo pri avtorici po simbolični ceni 500 SIT.

Tokrat objavljamo uvod iz te knjižice.

*Kako je dolga, kruhek, k tebi pot,
ti najpomembnejša od vseh dobrot.*

(Ivan Simonič)

Ljudje se rodimo, živimo in umremo. Takšna usoda nam je zapisana, ne glede kje, kako in kdaj živimo.

O zgodovini naših krajev je na starih listinah le malo zapisanega, saj se navadno zabeležijo le izjemni in enkratni dogodki. Pa vendar, zakaj ne bi tudi preprosti ljudje in njihova dejavnost ostali nekje zapisani, čeprav le kot ljudje med ljudmi, dejavnost med dejavnostmi, podobni med seboj, pa vseeno različni od drugih? Zaslužijo si,

da ostanejo zapisani v zgodovini, pa čeprav ne z zlatimi črkami.

Ljudje po vaseh skupaj preživljamo težke in lepe čase, padce in dvige, radosti in boleznih. Med seboj se dobro poznamo, vendar se največkrat tiho poslovimo in gremo v pozabo. Vsak človek ustvarja in njegovo delo je njegov spomenik, kot radi rečemo. Skromen človek pa nikoli ne sili v ospredje, ne hlepi po priznanju, ampak se trudi in pridno dela, celo gara, pa ne z željo, da bi si pridobil slavo in čast, pač pa, da bi si zaslužil vsakdanji kruh in ob tem naredil še kaj za sovaščane, za svoj kraj in okolico.

V tej knjižici skušam stkati skupaj ta težki boj za vsakdanji kruh in spoštovanje do kruha, ki ju človek spoznava skozi celo življenje. Do teh spoznanj vsekakor najprej in najgloblje pride tisti, ki kruh proizvaja, včasih celo bolj kot tisti, ki mu kruha primanjkuje.

Sama sem preživela obdobje velikega pomanjkanja kruha in spoznala težko delo v pekarni. Rada bi, da bi moje pisanje, poleg majhnega kamenčka v mozaiku zgodovine Knežaka in okolice, pripomoglo, predvsem pri mladih, k spoštovanju kruha in drugih dobrot iz moke in k boju, da do pomanjkanja ne bi prišlo nikoli več.

Usodo vseh primorskih krajev na začetku 20. stoletja so precej močno občutili tudi naši kraji na obronkih snežniških gozdov in ob izviru Pivke, ki so po moriji prve svetovne vojne ostali na italijanski strani, neposredno ob meji s takratno Jugoslavijo.

Tako kot pod Avstro - Ogrsko, so tudi pod fašistično italijansko oblastjo ljudje ohranili in gojili narodno zavest, svoj jezik in običaje. Tuja oblast je skušala potujčevalno vplivati predvsem na kulturnem področju, ki je imelo bogato tradicijo v Zagorju, z ukinjanjem čitalnic in kulturnih društev ter podrejanjem društvenega delovanja (gasilstvo). Izganjanje slovenskega jezika in splošno potujčevanje z vedno bolj krutim nasiljem, je v ljudeh rodilo trmast odpor,

na žalost pa tudi množično emigriranje v Jugoslavijo in v svet.

Tudi upravno so se naši kraji v tem času večkrat reorganizirali. Leta 1927 sta bili v občino Knežak (Fontana del conte) združeni občino Knežak in Zagorje. Obsegala je 21164 ha in štela okrog 4000 prebivalcev. Področje takratne župnije pa je štel čez 2700 prebivalcev. Sam Knežak je imel nekaj manj kot 800 ljudi; tu je bil sedež občine, karabinjerske postaje in pošte.

Na gospodarskem področju to obdobje ni bilo tako črno kot na političnem. Ljudje so se znašli po svoje, pa čeprav s tihotapljenjem. Številne slovenske gospodarske ustanove (hranilnice, posojilnice ...), ustanovljene v začetku stoletja, so bile sicer ovirane pri delu, po drugi strani pa so italijanske oblasti pospešeno gradile utrdbe v snežniških gozdovih in jih povezovale s cestami, ki so služile tudi sistematičnemu izkoriščanju gozdov in spravilu lesa v dolino, kjer se je razvilo žagarstvo in predelava lesa (Urbančič Bač, Feltrinelli Koritnice). Z lesom in polizdelki so oskrbovali Trst in Reko. To je imelo velik razvojni vpliv, saj so domačini poleg bornega kmetijstva in živinoreje dobili delo kot gozdni delavci, tesarji, delavci v tovarni in furmani, tako da se jim v sezonah ni bilo več potrebno seliti za delom v Slavonijo. Ob pomembni furmanski poti pa so se razvijale tudi druge dejavnosti: trgovine, gostilne, kovačije itd.

Pridružila se jim je tudi pekarna.

Zgodbe iz Jelšan

September 1943 - Iz Italije peš domov

Letos mineva osemdeset let odkar so Italijani okupirali Slovensko primorje in petinpetdeset let, odkar jih je minila želja po osvajanju tujega ozemlja, to je od njihove kapitulacije.

O težkem življenju pod italijansko okupacijo, posebej pa o tistih zgodovinskih dnevih v mesecu septembru leta 1943, mi je pripovedoval pokojni oče.

Od decembra 1941 pa do septembra 1943 sem bil v tako imenovanem "battaglione speciale" v Italiji. Le nekajkrat sem bil vmes na dopustu oziroma "licenzi". Battaglione speciale je bil oddelek italijanske vojske, pravzaprav delavski bataljon, v katerega so bili vpoklicani možje in fantje iz slovenskih primorskih krajev, ki so bili "pod Italijo" in so že odslužili redno vojsko. Tako so Italijani poceni prišli do delovne sile in jo izkoristili v vojaške namene. Oddelki tega bataljona so opravljali najtežja fizična dela po vsej Italiji, kjer se je pač pokazala potreba: pri gradnji cest, železnic, mostov, največ pa v gozdovih.

Dodeljen sem bil oddelku, ki je deloval v gozdu. Delali smo v težkih pogojih in bili večkrat lačni kot siti. Oblečeni smo bili v uniforme kot italijanski vojaki. Spali smo v barakah, v slabih higienskih pogojih, bili smo polni uši in bolh. Jedli smo iz "gavet" preprosto hrano, največkrat mineštro, pašto in riž. Selili so nas iz kraja v kraj. Prekrižarili smo celo Italijo. Vsi dnevi so nam bili enaki. Delo in zopet delo.

Razjedala nas je misel in skrb za domače. Tisti, ki smo bili poročeni, kakor tudi ostali, smo pustili doma družine v negotovosti, v peklenskem objemu druge svetovne vojne in v skrajno slabih življenjskih razmerah. Pisma, ki smo jih pisali domov ali prejeli od doma, so potovala dolgo časa, nemalokrat so se tudi izgubila. Včasih smo ujeli kakšno novico po radiu ali pa se nam je posrečilo priti do kakšnega časopisa. Kdo obdeluje zdaj

naša polja? Kako vzdržijo in premorejo to breme naše matere, žene, sestre? Predvsem pa kako je s sovražnikovimi napadi?

Kaj se dogaja v naši vasi in njeni okolici? Ali so še vsi živi? Kako so se organizirali? smo se spraševali.

S prijatelji, ki so bili v drugih bataljonih smo se obveščali o dogajanjih doma, kakor tudi o narodnoosvobodilnem gibanju. Osebnostno me je o tem največ obveščal prijatelj Anton Šlosar (Kvešta) iz Novokračin. Pisma so nam kontrolirali in večkrat zasegli. Zato so se tudi izgubljala. Več sem izvedel, ko sem prišel domov na licenzo. Do licenze ni bilo lahko priti. Moral si biti vzoren, discipliniran delavec.

Kot sem omenil, smo delali v gozdovih. Sekire so bile naše orodje. V grdih strminah in globokih jarkih smo preživeli svoje dneve. Za vleko drv, hlodov, smo uporabljali živino: konje in mule. Koliko nevarnosti je bilo na vsakem koraku! In koliko prepadov! Nekoč smo morali iti od ene strmine do druge preko globokega prepada po za prst debelih žicah. Po dveh

žicah smo hodili, za tretjo, ki je bila višje napeljana, smo se držali.

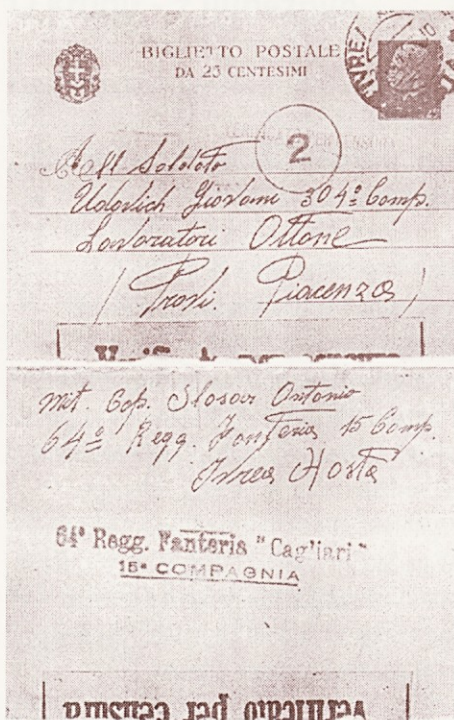
Prve dni v septembru 1943 smo delali v gozdu na visokem hribovju v bližini Parme (provincia Parma). V enem bataljonu nas je bilo dvesto Slovencev. Nadzorovali so nas štirje italijanski oficirji in dva sarženta. Že nekaj časa smo čutili, da se Italijanom ne piše nič dobrega - izgubljali so na frontah. Slišali smo, da so se na Siciliji izkrcali Angleži. Zavezniki so bombardirali Rim in druga italijanska mesta. To so bile skope novice, saj Italijani niso poročali o svojih porazih.

Dva dni pred kapitulacijo Italije sta šla dva naša prijatelja (eden je bil iz Obrova) kot patrolja v bližnjo vas, kjer je bila komanda bataljona. Ni ju bilo vso noč nazaj. Zjutraj sta se pijana vrnila z novico, da je Italija kapitulirala in da gremo vsi domov. Zastal nam je dih.

Uradno ni bilo še nič sporočeno. Preživeli smo dan poln napetosti. Zvečer so nas peljali v omenjeno vas. Prespali smo v šoli.

Skupina Slovencev v delovnem bataljonu, spredaj sedita: prvi z leve Matija Štunf, tretji Ivan Udovič

Fotokopija cenzurirane dopisnice, ki jo je poslal Anton Šlosar prijatelju Ivanu Udoviču

Pravzaprav nismo spali. Preveč smo bili vznemirjeni, razburjeni. Pogovarjali smo se, razpravljali in ugibali. 'Domov, domov! Ali je res prišel težko pričakovani dan?' nam je ključevalo v prsih in šumelo v glavah.

Zjutraj so sklicali zbor. Obraz oficirja je bil spremenjen, bled, skoraj da si ni bil podoben. Ni nas direktno seznanil o kapitulaciji, pač pa je rekel, da kadar bo on preoblečen v civilno obleko, smo popolnoma prosti. Čez eno uro se je to tudi zgodilo.

Vsi smo skočili v zrak in zagnali strašen vik in vrisk. Vrisk olajšanja. Začeli smo peti slovenske pesmi, skakati in se objemati.

Iz okolice Ilirske Bistrice nas je bilo dvanajst. Dogovorili smo se, da gremo peš domov. Takoj!

No, še preden smo šli na pot so nam kmetje iz bližnje vasi pripeljali vola, ki smo ga spekli pred našo potujočo kuhinjo. Lačni kot smo bili smo planili nanj in ga razkosali. Čez pol ure so od vola ostale same kosti.

S seboj smo vzeli na pot tudi gavete (posodo), kapote (plašče) in ruksake (nahrbtnike). Vendar smo to med potjo odlagali, ker je bilo pretežno in nas je oviralo pri hoji in skrivanju.

Sprva smo hodili strnjeno v eni skupini. Potem smo se razdelili v štiri skupine po tri. V naši skupini smo bili Matija Štunf (moj sosed iz Jelšan), sotrp in iz Obrovega in jaz. Ostali so bili v glavnem iz Brkinov. Ločili smo se zaradi previdnosti, ker je bila pot v strnjeni skupini bolj sumljiva in nevarna. Izogibali smo se cest in mostov ter hodili po stezah in kmečkih poteh. Čez reko Pad in druge reke so nas prepeljali dobri ljudje, čolnarji. Za orientacijo sem, za srečo, imel zvezek, na katerem je bil na zadnji strani zemljevid Italije. Od mesta do mesta smo tudi spraševali ljudi za pot. Največ smo hodili ob železnici, izogibali smo se železniških postaj, ker so tam Nemci lovili italijanske vojake, ki naj bi se pridružili nemški vojski.

Hranili smo se pri dobrih ljudeh. Vsaka italijanska družina je imela nekoga v vojski (očeta, moža, brata ali sina), zato so nam ljudje radi dali, kar so pač imeli - kruh, jajca itd. Če smo vprašali za vodo, so nam dali vino. Osem dni smo hodili med

samimi vinskimi trtami. Grozdje, ki je bilo rdeče, z izredno velikimi grozdi, nam je potešilo lakoto in žejo. Spominjam se, da je med dvema murvama na žicah viselo grozdje.

Hodili smo in hodili. Ko smo nekoč vprašali za pot, so nam ljudje (ne vem zakaj) pokazali napačno pot. Ta pot nas je pripeljala na trg v mesto, kjer so bili Nemci. Komaj smo se rešili in izginili iz tistega kraja.

Bližala se je noč. Prišli smo na veliko kmetijo, kjer nam niso dovolili prenočiti. Ko se je stemnilo smo se kljub temu "vselili" na njihov senik. Izmenoma je eden stražil, dva sta spala.

Nekega večera smo prišli v bližino neke graščine. Čeprav smo vprašali za prenočišče v naselju, so nas poslali prav v graščino. Sprejel nas je mlad, lep človek. To je bil grof. Najprej nas je vprašal, zakaj se nismo priključili Nemcem. Odgovorili smo, da so nam oficirji pobegnili, da smo ostali in se napotili domov. Po govorici je spoznal, da smo iz bližine Reke. Rekel je, da da je bil pred leti štirinajst dni na Reki, ko je tja prišel italijanski zunanji minister. Takrat naj bi prav on vse organiziral.

Udeleženci batagliona speciale v mestu Rivoli 15. avgusta 1942. Ali jih kdo prepozna? Za podatke se v uredništvu vnaprej zahvaljujemo.

Dal nam je večerjo. Ves čas se je hvalil. Ponudil nam je tudi prenočišče v gospodarskem poslopju. Deset minut smo se tam zadržali, nakar sem rekel prijateljema: 'Tu nismo na varnem!' Odšli smo. Bila je trdna noč.

Šli smo dalje, vendar ponoči nismo radi hodili. Bali smo se, da izgubimo orientacijo. Tako smo, kot velikokrat doslej, tudi to noč prespali pod vedrim nebom. K sreči je bil tisto leto mesec september izredno topel in nam ni bilo mraz.

Naslednje noči smo prespali pri ljudeh, ki so nas sprejeli zelo prisrčno in nas tudi postregli z jedajo in pijačo.

V neki hiši nam je odprla ženska in začela jokati. Vprašali smo jo za kos kruha, ki si ga je šla sposoditi k sosedu. Moža je imela v vojski, doma pa štiri otroke. Prišle so njene sosedu. Spraševale so nas vsevprek kdo smo, odkod, kam gremo in kje so njihovi vojaki. Nastala je prava zmešnjava. Zlobudrale so na hitro, po italijansko in bile so vznemirjene in zaskrbljene. Potolažili smo jih kot smo vedeli in znali in šli dalje.

Državno mejo smo prestopili pri Divači. Ko smo prečkali cesto, so nas opazili Nemci, a nam je uspelo pobegniti v gozd. Naslednjo noč smo prespali v Artvižah. Pot nas je nato vodila prek Tater (tam smo se ločili od prijatelja iz Obrovega), Pregarij, Zajelšja, Tominj, Soz, Pavlice do Velikega Brda. Brdani so nam rekli, da ni bilo na cesti že nekaj dni nobenega Nemca. Iz Brda sva šla z Matijo preko dolenskih Brščic po gozdni poti do glavne ceste. Nenadoma sva zaslišala avto. Potegnil sem Matijo v jarek ob cesti. Na cesti sva videla nemški avto.

Sledil je še zadnji kilometer napetosti in opreznih korakov do Jelšan, oziroma do steze v Japlenici za vasjo Jelšane, po kateri sva prišla naravnost do svojih domačih hiš - svojega doma. Sedemsto kilometrov iz Italije sva imela v nogah.

Po tolikem naporu in trpljenju sem bil končno doma, kjer me je čakala žena - tvoja mama in otročička - ti in tvoj mali bratec. Že drugi dan sem se javil pri partizanih v komandi mesta Novokračine, od koder so me poslali na zbirno mesto v Klano, od tam pa na položaje v Škalnico. Toda to je že druga zgodba ...

Še to - tudi moji prijatelji iz okolice Hirske Bistrice so srečno prispeli domov.

Po pripovedovanju pokojnega očeta

Cilka Udovič

Podoba sanj

Zamaknjen v podobo,
ki že trohni,
vendar jasna je pred očmi.

Upanja lepih sanj,
kratek bil je
trenutek dan -
še ta je bil zaman.

Pred zastrtimi očmi utrinka spev,
iz njega le odmev -
segel v duh okamenel,
ostal je nem.

Zadoščenje

Zakaj me bičate
po rani krvaveči?
Zakaj ubijate
poslednji dih živeči?

Prehodila sem že pot -
v sili zmote ...
zadoščenje je tolažba,
prosila kruh sem za sirote.

Iz dna nižine -
objemala sem bolečine,
plamen žareč -
neusahnjene topline.

Ljudmila Kreševič

Lahkih nog naokrog - po sledih starih civilizacij

2. del - klasična Grčija

Ko smo zadnjič potovali po Siciliji, je naš vodič Vlado dejal, da bi moral vsakdo, ki enkrat obiše Sicilijo, obiskati še Grčijo. Obe deželi skupaj ti predstavita najlepše in najbogatejše, kar sta pred tisočletji ustvarila človeški um in roka. Odločili smo se, da si ogledamo tudi klasično Grčijo.

Priprave na izlet so vedno vznemirljive. Kaj vzeti s seboj? Pravijo, da v Grčiji ni dobre vode in da je zato dobro seboj vzeti pijačo, a ne vodo. In tudi hrana da ni tam dobra - vsaj nekaj obrokov je potrebno vzeti s seboj, da ne bi preveč oslabili (pa čeprav bi izguba nekaj kilogramov, vsaj nekaterim, zelo prav prišla). In, ko je bilo vse nared in se je zima pričela prevešati v pomlad, smo odšli.

V Benetkah smo se vkrkali na luksuzno ladjo, ki nas je popeljala po Jadranskem morju, vzdolž italijanske obale, do Otrantskih vrat in ob albanski obali do grškega pristanišča Igummenitsa. Po izkrcanju in odpravi mejnih formalnosti smo se odpeljali z našim avtobusom proti Joannini. Na tej poti, ki je bila vse prej kot

zabavna, nas je poleg serpentin, ki so nas dvigale v gorovje, ki obdaja Joannino, presenetil še sneg. Potovali smo namreč preko gorskega prelaza, ki je bil visok skoraj toliko kot naš Snežnik (1700 m). Potrebovali bi snežne verige, pa je vse skupaj prav odlično izvozil naš šofer Frane.

Pokrajina Epira je gorata, gozdnata z divjim rastlinjem, polna jezer, rek in lagun, kjer kraljuje nešteto ptic. Ko zreš v vse te lepote, pozabiš na pot, ki se je z višavja spustila na 220 m nadmorske višine v Kalambako. To je kraj, od koder smo se napotili k Meteori.

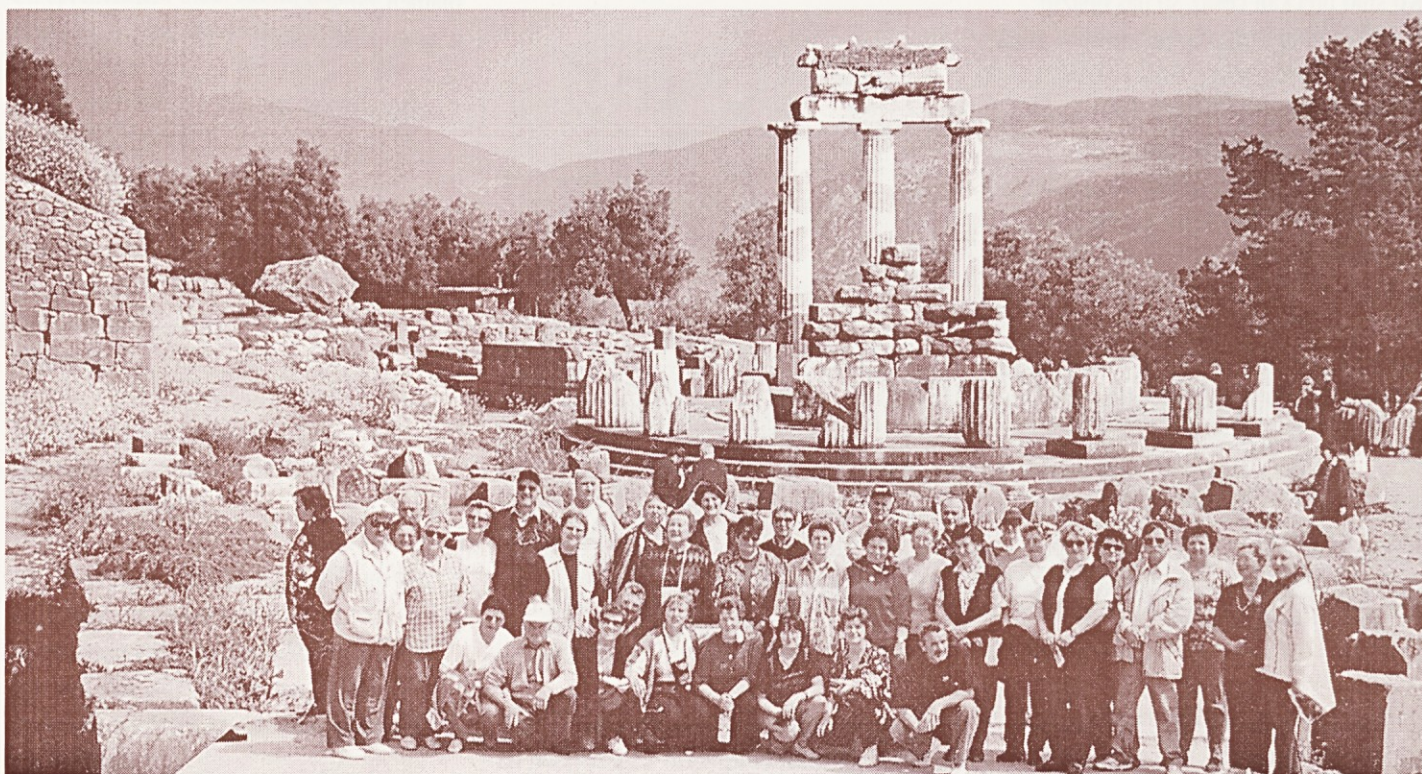
Meteoro (na nebu viseči samostani) sestavlja več goratih osamelcev, ki so visoki od 530 do 600 m, na katerih so v štirinajstem stoletju zgradili samostane, ki so služili za pribežališče pred Turki in Albanci, kasneje pa pred drugimi napadalci.

Samostani, ki so bogato okrašeni z ikonami in drugimi cerkvenimi znamenji, so naseljeni še danes. V njih živijo menihi v strogem redu.

Ob vznožju Parnasa leži eno najstarejših mest - sveto mesto Delfi. Delfom se približuješ po Sveti cesti, ki vodi do vrha hriba, kjer so še danes ruševine mogočnega Apolonovega templja. Vidne so še razvaline gledališča, ki je bilo zgrajeno iz belega marmorja in je sprejelo 7000 gledalcev, telovadišče s pokritimi in odkritimi dirkalnimi stezami in krog dorskih stebrov, ki so obkrožali rotondo v svetišču Atene - Pronaie.

V najslavnejši orakelj antičnega sveta so se pred več kot 2500 leti zgrinjali romarji, ki so računali, da bodo tu dobili odgovore na svoja vprašanja. Kraj je bil prvotno posvečen boginji Gei, kasneje pa je sem prišel še bog svetlobe Apolon, sin Zeusa in v njegovem prerokišču je prerokovala Pitija. Prerokovanja so bila zelo dvoumna in tako si je vsakdo tolmačil povedano kot mu je najbolj ustrezalo.

Atene so grška prestolnica, ki leži na obrobju obalne ravnine, ki jo prekinja vrsta gričev, med njimi Likabet, Akropola in Aeropag. Atene so mesto, kjer se meša

preteklost in sedanost - preteklost v vsem svojem blišču, sedanost v blišču in bedi. Atenska zgodovina se je začela pred približno 5000 leti na hribu bogov, kot so poimenovali Akropolo. Akropola je najbolj veličastna podoba življenja v antičnih Atenah. Najveličastnejši kraj je prav gotovo marmornati tempelj, posvečen boginji Atene - Partenon.

V mestu, ki se razprostira pod Akropoplo, je Agora, antični trg in središče atenskega javnega življenja. To je bil kraj za atletske prireditve, gledališke predstave in filozofske razprave. Po njem se je sprehajal Sokrat s svojimi študenti, 450 let kasneje pa je tu oznanjal krščanstvo apostol Pavel.

V atenskem muzeju so razstavljene umetnine, ki so jih izdelali umetniki in rokodelci najstarejših kultur - mikenske in minojske. In ne nazadnje, tu je atletski stadion, kjer so se dogajale prve olimpijske igre nove dobe.

Atene so mesto, za katero bi potrebovali kar precej časa, če bi jih hoteli popolnoma doživeti. A le smo spoznali nočno življenje z znanimi grškimi plesi, jedmi in pijačami. Doživeti moraš Plako, kjer dobiš vse, kar ti srce poželi.

In vzdusje je tu takšno, da komaj čakaš, da boš kaj kupil in potrošil tudi za neumnosti, ki ti res niso potrebne. Toda tudi to je del čarobnosti, ki jo daje tako potovanje.

Epidavros je bil naš naslednji cilj. Peljali smo se preko Korintskega prekopa in si v pokrajini Argolida ogledali Epidavros, akustično gledališče iz štirinajstega stoletja pred našim štetjem. Z nami so bili pevci, ki so poizkusili akustičnost. Pesem Zdravljica je odmevala do najvišjega in najoddaljenjšega kotička v kamen vklesanega amfiteatra.

Mikene - znamenita levja vrata in druge ostaline ene najbogatejših civilizacij, ki je prevladovala v celinski Grčiji. Stvaritve mikenskih umetnikov pričajo o prefinjenosti občinstva, ki se kaže v freskah, bronastem orožju z intarzijami, zlatih posmrtnih maskah, potreščinah in okraskih. Duhove burijo tudi še ne tako

dolgo odkrito Agamemново grobišče in mogočni kiklopski zidovi.

Večina bogastva mikenske in mirojske kulture je shranjena in na ogled v muzeju v Atenah. Bogastvo zlata, ki je bilo uporabljeno za vse mogoče predmete in tudi nakit, je nekaj, kar ostaja za vse čase. In umetelno izdelan nakit iz tega obdobja je tak, da bi ga z veseljem nosili tudi danes.

Do mesta Olimpije smo prispeli preko osrednjega goratega dela Peleponeza. Olimpija je bila v stari Grčiji mesto čaščenja bogov, predvsem boga Zeusa, ki je bil vladar Olimpa. Tu je bilo Zeusovo preročišče in vsake štiri leta so v njegovo čast prirejali slavnost s tekmovalnimi igrami. Prav tu so se leta 776 pred našim štetjem pričele olimpijske igre stare dobe.

Sprva so bile to igre krajevnega značaja, kasneje pa so postale igre vseh Grkov, ki so trajale več dni. Zmagovalci posameznih disciplin so bili nagrajeni z venci iz oljčnih listov. Najuglednejši dogodek je bil tek na kratko progo ene dolžine stadiona (200 m). Igre so se končale z žrtvovanji in gostijami, leta 393 našega štetja pa jih je prepovedal Teodizij. Tudi mi smo pretekli to dolžino, vendar le simbolično, da bomo lahko pripovedovali, da smo bili tam, kjer so bili nekoč slavni Grki.

Tu se je končal naš sprehod skozi tisočletno kulturo klasične Grčije. Tu si se zamislil, kaj vse je bilo nekoč zgrajeno na še danes ne povsem pojasnjen način. Kako so prenašali ogromne kamnite gmote, ki so umetelno obdelane služile kot varno zavetje pred sovražniki. Kakšna tehnika in tehnologija je bila uporabljena in kakšni geniji so bili konstruktorji, rokodelci in umetniki? In kako je vse minljivo!

Patras - pristanišče in v ozadju gore, prekrute s snegom, nižine polne pomarančnih in oljčnih nasadov. Znamenja ob cesti, ki so postavljena v spomin, opomin ali zahvalo. Revščina vasi, ki jih je bog pozabil in ostaline civilizacij, ki so temelj sodobne evropske.

To je Grčija - dežela tisočero obrazov in neponovljiva.

Noč in pol dneva na morju, ki je bilo mirno, sta naše spomine in vtise utrdila. Izlet je bil lep in družba odlična. Tudi to je nekaj, kar ostane v spominu. Še predno smo prispeli domov pa je bilo zastavljeno vprašanje - kdaj in kam prihodnjič? Bomo videli...

Vojka Lenarčič

Obrazi našega kraja

Gennaro dott. De Fecondo

De Fecondo s svojo ženo Zola

Nekega lepega dne leta 1928 se je mlad motorist odpeljal, s sposojenim motornim kolesom last Stojana Ličana, iz Ilirske Bistrice proti Kosezam. Na koseškem mostu, ki je bil speljan drugače kot danes, se je voznik na zavoj zaletel v kup gramoza za posipanje takrat še makadamskega cestišča in padel. Dobil je pretres možganov, več udarcev in odrgnin. Prvo pomoč je prejel v lekarni pri g. Brazzoduru in se za silo poflikan ustavil v Caffè Roma, sedanji piceriji nasproti banke Koper. Tam ga je ogovoril neznan gospod, se predstavil kot nov zdravnik v Bistrici in mu ponudil pomoč. Skupaj sta odšla v Logarjevo hišo, kjer se je bil novodošli zdravnik nastanil in kjer je ponesrečenca oskrbel, še preden je odprl prtjljago, ki jo je pripeljal s seboj.

Zdravnik je bil pravkar prispeli Gennaro De Fecondo in njegov ponesrečeni

motorist, njegov prvi pacient, je bil Kristjan Hodnik, Tako se je v naših krajih začela zdravniška praksa zdravnika, ki je vsem, ki so ga poznali ostal v nepozabnem spominu.

De Fecondo se je iz Logarjeve hiše kmalu preselil v stanovanje nad sedanjo koprsko banko in v njem uredil tudi ambulanto. V njej je dopoldne sprejemal bolnike, popoldne pa jih obiskoval na domu po velikem območju, le nekoliko manjšem od sedanjega občine Ilirska Bistrica. Zanimivo za današnjo prakso je bilo, da je opravljal tudi zobozdravstvene storitve. In pri teh je kot njegov pomočnik začel svojo prakso vsem nam dobro znani Konrad Pavšek, poznejši dentist v Ilirski Bistrici. De Fecondo je pozneje zobozdravstvo opustil.

Novi zdravnik je prispel iz Trsta. Z njim je prišla tudi njegova žena. Bila je lepa in elegantna, v klobučkih in drugih pritiklinah, ki so si bili v skladni harmoniji. Obleke si je šivala sama. Celo gornje dele sandal si je izdelala. S prijateljicami je dnevno prihajala v Caffè Roma na kafe in igrala karte. Tam jo je nekoč, prihajajočo, opazil g. Linič iz Reke, ki se je bil zaposlil "pri princu" kot so ljudje rekli Schönbrunu - Waldenburgu, lastniku dela snežniških gozdov. Sedel je g. Linič zunaj pred kavarno in dejal prijateljem, medtem ko jo je prihajajočo, opazoval: "Sapevo che le signore di Bisterza sono sempre eleganti, ma che sono parigine, questo no lo sapevo" (Vedel sem, da so bistriške gospe vedno elegantne, a da so Parižanke pa nisem vedel). Da, Caffè Roma je bilo zbirališče bistriške gospode, v glavnem italijanske. Pa tudi sicer je bilo naše mesto, ki pa takrat še ni bilo mesto, neprimerljivo bolj elegantno kot je danes.

Ali če je gospa Zola De Fecondo slovela po lepoti in eleganci, pa tudi po vzvišenosti, je gospod zdravnik Gennaro slovel po bolj plemenitih lastnostih. Lastnostih, ki pritičejo zdravniku. Svojemu stanu je bil predan z dušo in telesom. Bolnik je bil zanj svetinja, ki je nič ni moglo zamenjati. Dolžnosti, ki jih je imel do svojih pacientov mu nihče ni mogel preprečiti. Njegov zdravniški dan ni bil vezan na ure,

bil je vezan na bolnike in končal se je, ko je opravil zadnjo vizito. In ko ga je bilo konec, ni bilo nikoli prepozno in ne pretežko k novemu bolniku tudi v najbolj oddaljeni konec svojega zdravstvenega območja. In kako težko je bilo to območje - blatno in revno. Bolnike, ki niso bili zmožni plačila, je vpisoval v knjigo dolžnikov, nikoli pa jih ni terjal za plačilo. Plačal je kdor je zmožil. In najbolj revnim, ki jih je poznal iz prejšnjih obiskov, je celo prinašal kakšen priboljšek - kavo, sladkor.

Pri svojem delu se je naučil pogovorne slovenščine in jo vedno uporabljal ko je bilo potrebno, pa tudi sicer. Svoje proste ure je preživljal v kavarni pri kavi med prijatelji in znanci. Včasih je igral priljubljeno igro na karte - remi, zelo rad pa je pripovedoval šale.

Sam se ga kot bolniček ne spominjam, dokaj dobro pa ga še imam pred očmi: visoke postave, nekoliko okroglega, temnega, dobrodušnega, s kratko bradico in zdravniško usnjeno torbo.

Med nami je bil tudi med vojno in mnogi ranjeni partizani so postali njegovi pacienti in v "gozd" je pošiljal zdravila in sanitetni material. Z zdravniškimi spričevali in potrdili je mnogim pomagal, da so se rešili pred delovno obveznostjo pri TODT (nemška organizacija) ali še pred čim hujšim. Eden takšnih rešencev je bil tudi Miro Štemberger iz Vrbovega.

Po končani vojni so mnogi odšli - De Fecondo je ostal. Njegova ambulanta, ne več zasebna, se je iz stanovanja preselila v prostore nad sedanjo pošto. Njegova soproga se je preselila na Občine. K njej je odhajal ob koncu tedna ali kadar je mogel. V novih razmerah je vzdržal do konca leta 1947. Moji mami je v razgovoru povedal, da bi nov čas, kakršenkoli je že zanj bil, prenesel, če bi lahko opravljal svoje delo kot doslej. Nikakor pa se ni mogel sprijazniti, da bi bil njegov nadrejeni nekdo, ki o medicini ni nič vedel. Takrat je bil namreč organiziran nekakšen referat (ali nekaj podobnega) za zdravstvo, na čelu tega pa je bila neka tovarišica. In zdravnik naj bi ji bil podrejen!

Julka Rebec je dolgo časa delala pri De Fecondi in postala priučena medicinska sestra. Na sliki stoji ob stebru pri sedanjji koprski banki.

Slišalo se je tudi, da mu oblast ni dovolila pošiljati del svojih dohodkov svoji ženi čez mejo.

Oblast je samo prenašala njegovo zdravniško delo, ki je bilo v tistih časih še kako potrebno. Kaj drugega ni zmogla ne hotela. Ne, storila je še hujše. Zaplenila mu je osebni avto, menda Fiat Balilla, s katerim je hitel od bolnika do bolnika in mu s tem zelo otežkočila delo na terenu. Ni pa mu ga mogla onemogočiti.

V tistem času se je iz nemškega koncentracijskega taborišča vrnila Anči Volkova.

“Doma sem zbolela za angino, ki se je začela spreminjati v davico in me dušila,” se spominja. “Moji so odhiteli po De Feconda. Pa ga niso našli, odšel je peš v Brkine. Vrnil se je pozno ponoči in našel sporočilo o moji bolezni. Takoj je prihitel, morda je bilo že okoli polnoči, ugotovil stanje, bil je odličen diagnostik, in me ob svetlobi sveče operiral in morda rešil najhujšega.”

Tako, ko so mu odvzeli avto, je moral po širnem območju pešačiti. Takrat je bil že v letih. Na srečo je bil nedeljski lovec in vaje hoje. In kdo ve kdo se je prevažal v njegovem avtomobilu medtem, ko je po prašnem ali blatnem kolovozu hitel peš k nujnemu primeru.

Koliko žalosti, nesreče in uboštva je videl po hišah in kaj vse je moral doživeti v svoji zdravniški praksi. Včasih tudi kaj veselega in anekdotičnega, kot o možu, ki mu je po pregledu naročil naj prinese stekleničko vode za analizo. In mož se je vrnil s polno pivsko steklenico, da bi analiza bolj uspela.

Bolnike, ki so obležali za dalj časa, je obiskoval vsak dan. Če jih je bilo treba zdraviti z injekcijami več dni je to vestno opravljal vsak dan. Bil je zdravnik, ki je Hipokratovo prisego vedno nosil s seboj v svojem srcu in zdravniški torbi.

Od nas je odšel ponižan in razočaran. Pridružil se je svoji ženi na Občinah. Po nekaj letih je v Trstu prezgodaj umrl za takrat še neozdravljivo boleznijo. Kljub temu, da je tolikim pomagal, njemu ni mogel nihče pomagati.

In tudi ta zapis mu ne more biti v kakšno posebno uteho, ker si je zaslužil, in si še vedno, mnogo več.

Ivko Spetič

Izbrane misli

Gentleman je človek, ki nikoli namenoma ne prizadene drugih ljudi.

Spoštovati sočloveka je več kot ljubiti ga.

Čas je čudež, ki nam vrača vse, kar smo izgubili - skozi modrost in spomine.

Sanje so odvisne od položaja, ki ga zavzame sanjač.

Previsoka merila za prijateljstvo zapirajo pot do njega.

Edino življenje z ljubljeno osebo je tisto, ki ga je vredno živeti.

Ko smo na pogrebu ne jokamo le za mrtvim prijateljem. Jočemo tudi za seboj.

Umrli ne povzročajo naše bolečine. Povzročamo jo mi sami.

Solze so za srce, kar je voda za ribo.

Varujte se žalosti. To je razvada.

Skromnost se poda veličinam. Težko je biti skromen, če nisi nič.

Če ne grešiš, ti ni treba k spovedi.

Zbrala in uredila: Iva

Frane Tomšič

Marjetine stiske

Lenčka se je tisto jutro zbudila zgodaj. Predramilo jo je škripanje stopnic, ko sta stari ate in teta odhajala na delo. Pogledala je skozi okno. Zunaj je bil še mrak. Iz lesenega strešnega žleba je curljala deževnica prav mimo okna. Poklenila je k plevnici, kjer sta spali s Poldo. "Zaspanka, zbudi se, v šolo moramo."

Polda se je stresla, se obrnila vstran in še z zaprtimi očmi zamrmrala: "Spi se mi... v šolo ne grem..."

"Pohiti, fruštik pripravim."

Polda se je najprej pokrila čez glavo, potem pa skočila pokonci, si ognila staro jopo in pohitela po stopnicah v deževno jutro. Leseni žleb je puščal po celi dolžini in curek ji je zmočil kito, še preden je pritekla do stranišča. Vrata so bila zapahnjena. Že je mislila oditi, ko je stopil ven Dolganov hlapec Miha. Zapel si je razporek, si obrisal roko ob hlačnik in se ozrl k njej. "A, tudi ti rabiš sakret?" je zanergal, "raseš, raseš... Kmalu boš pogruntala..."

Polda je zardela in se stisnila k zidu.

Miha je bil grob človek. Od takrat, ko je imel smolo pri Javorjevih, je vlekel za sabo trdo nogo, ki je nekoliko štrlela od kolena navzven.

Javor je izdeloval drobno orodje. Ko ga je imel dovolj, je naložil nahrbtnik in se odpravil po svetu. Žena Marjeta je ostala sama in ga čakala, včasih ga ni bilo nazaj tudi po deset dni in ji je bilo dolgčas, potem jo je obsedel nemir, ki ga ni znala krotiti. Postala je živčna in se je stresala na prvega, ki se ji je približal. Ljudje so pravili, da bi bilo vse drugače, če bi imela otroke. Toda Bog je ni uslišal. Že v mladosti se je navadila, da je kdo pomirjal njene strasti, zlasti takrat, ko je služila v gostilni na Reki in se je vedno našel sestradani mornar, ki ga je bilo treba tolažiti. Potem se je domislila, da bi bilo pametno najti trajno zavetje. Zbrala je

svoje prihranke, jih ponudila starejšemu Javorju in se poročila z njim. Res, da je bil plešast in je škilil na eno oko, toda dom je le imel. Ko pa je spoznala, da le s težavo teši njeno lakoto, je hudo trpela.

Orodja se je nabralo za cel nahrbtnik. Javor se je že ob zori optal, zvrnil frakelj slivovke, stopil proti portonu, se na pragu ozrl in zabundal: "Da ne bom slišal kakšnih neumnosti po gostilnah, ko se vrnem! Pazi se!"

"Daj no, ne poslušaj norcev..."

Že čez tri dni je Marjeto popadlo. Nemirno se je podila po hiši, zvelkla rjuhe s postelje, zložila v škaf vse, kar se je dalo prati, in jo mahnila k strugi. Pokleknila je na breg in začela prati z ihto. Namilila je vsak kos posebej, ga splaknila v deroči vodi in mlatila s cunjami po kamniti škrlji, da je voda škropila na vse strani. Ko je razobesila perilo pred hišo, se je vrnila v kuhinjo, sedla k mizi in si nalila slivovke. Slastno je srebala. Podtaknila je v štedilniku, vstala, vzela vrč vode in šla po stopnicah v sobo. Odprla je okno in začela zalivati gorečke. Cvetje je imela rada, tudi sosedova Marija jo je že pohvalila. Ko je zapirala okno, je med rdečimi cvetovi opazila Miho, ki je prignal k vodi Godnove krave. Naenkrat je Marjeto zgrabil silen nemir, stekla je v shrambo, vzela košaro in šla proti mostičku. Miha je slonel na ograji na drugi strani struge in čakal, da se krave napijejo.

Marjeta se je ustavila ob njem in pogledala krave. "Kje si jih gonil, da so tako žejne?"

Lisa je dvignila gobec, stegnila vrat in gromko zamukala.

"Hm, gonil, gonil, seveda ..."

"In ti nisi nikoli žejn?"

"Seveda sem žejn, seveda ..."

"Ja, temu se da pomagati, le piti je treba."

"Piti, piti, seveda ..."

"Pri nas imamo odlično slivovko, stari jo je dobil v Brkinih ..."

"Pri vas, pri vas ..."

"Proti večeru se oglasi, boš poskusil, sama sem ..."

V zadregi je pogledal vstran. Prijela ga je za rokav.

"No, le pridi, tudi špeha imam ..."

"A špeha, ja to paše ..."

Krave so se pričele prerivati pri izhodu. Miha je skočil bliže in hitro napravil red. Potem je le mimogrede poškilil izpod čela proti Marjeti in stopil za čredo.

Še nekaj trenutkov je gledala za njim, potem se je vrnila v hišo. Odložila je košaro in se sesedla na stol ob štedilniku. Srce ji je močno razbijalo. "Rekla sem, upala sem si ... Ja, zakaj bi morala kar naprej trpeti, tudi Bog bi mi odpustil."

Zdravamarija je odzvonila. Nande je prižgal svetilko na Zotlarjevem vogalu, zlezal z lestve, si jo dal na ramo in odkorakal naprej. Pri Marjeti je bila luč le v kuhinji, sama pa je slonela na oknu v temni sobi in nestrpno prežala proti strugi. "Ne bo ga ..., " jo je zaskrbelo. "Toliko je butast, da ni zastopil. Le mišice so ga, v glavi pa nič ... Bolj odkrito bi mu morala povedati, seveda, zastopil ni ... trapa sem..."

Tedaj je spet napela oči in onkraj obrvi zagledala moško postavo, ki je nosila nekaj na rami. Kri ji je pognalo po vsem telesu. Stekla je dol, privila petrolejko, da je bil v kuhinji skoraj mrak, in odškrlila vrata. Nerodno se je prizibal bliže in naslonil ob zid nekaj krajnikov.

Ko je stegnila vrat ven, je rekel: "Škorcev sem ti prinesel, za podkurit so dobri... suhi so."

"Brž, stopi v hišo."

Nedaleč vstran pod starim kostanjem so se

začeli zbirati fantje. Posedli so na hlode in kmalu so odmevale po soseski njihove norčije. Potem je nekdo prinesel steklenico slivovke, ki je začela krožiti od ust do ust. Dobro razpoloženje se je stopnjevalo. Grgurjev Rude je vstal, se napel in odredil: "Fantje, Milki gremo zapet, zaročila se je."

Jože, ki je Milko rad videl, se je namrdnil: "Ni res!"

"Če še ni res, pa bo. Milki še nismo peli. Gremo!"

Kmalu so bili pred Malovacovo hišo. Prihulili so se pod Milkino okno, ki je bilo v nadstropju, stopili v krog in zapeli mило podoknico.

Iz hiše se je prizibal Malovac. "Kaj je zdaj to, naši puncici res še ni treba peti, premlada je."

Rude se mu je približal. "Ne jezite se, oče, šli smo mimo, pa smo mislili, da ne boste hudi, tudi drugim dekletom zapojemo."

"Že prav, že prav," je zabundal in se vrnil v hišo.

Tedaj je Milka odprla okno. "Lepo ste zapeli," je rekla. "Pa še kdaj pridite."

Fantje so ji pomahali, in medtem ko so se drugi že vračali na cesto, se je Jože obotavljivo ozrl gor. Milka je bila še tam, dolgi lasje so ji pokrivali ramena.

"Ali lahko tudi jaz še pridem?"

"Hm, če češ ..."

Umaknila se je in zaprla okno.

Jože je pohitel za drugimi.

Druščina se je vrnila na hlode pod kostanjem. Prišlo je še nekaj mlajših, ki so se začeli igrati tatove in žandarje. Potem je Rude dregnil Ladota. "No, povej nam, kako je bilo v mestu."

"Kaj bi pravil, sami pojdite s furmani, pa boste vidli."

"A, tako? Sedaj, ko imaš izkušnje, se nočeš pogovarjati; prej pa si kar naprej gobcal."

Iz teme se je prikazal Javor s praznim nahrbtnikom. Hodil je počasi, nekam utrujeno.

"Bog daj, stric," ga je pozdravil Rude, "ste imeli dobro kupčijo?"

"Ja, Hrvate sem srečal, pa so vse odkupili. No, pa lahko noč, spanja potrebujem."

Sključen je šel po klancu proti hiši. Pokljukal je, bila je zaklenjena. Dvakrat je udaril po vratih in zaklical: "Marjeta, odpri!"

Vse tiho.

"Marjetaa, kje te hudič nosi."

Fantje so postali pozorni.

Iz sobe se je zaslišal zmeden glas. "Tako pridem, zaspala sem.."

Nenadoma se je odprlo stransko okno. Nekdo se je skobacal na polico s hlačami v rokah in čez nekaj trenutkov skočil na streho lesene lope, ki je bila naslonjena na hišo.

Strašansko je zagrmelo in krik je oznanil, da se je zgodilo nekaj hudega. Fantje so pritekli k baraki. Odpahnili so vrata. Vdrta streha in izpod razbitin se je oglasilo: "Pomagajte, ob nogo sem."

Rude je prinesel petrolejko in siromaka so previdno izvlekli na svetlo. V hiši pa se je zaslišal gromki glas: "Prekleta mrha, poberi se!"

Tako je bilo z Mihom. V Postojni so mu za silo skupaj spravili kosti, naravnati pa jih vseeno niso mogli. Od tedaj je bil drug človek, prepirljiv, in če je komu kaj narobe šlo, je škodoželjno užival.

Vida Hrvatin - Gojkovič

Spomini na partizansko šolstvo

Za izkazano ljubezen, vero in žrtvovanje v času, ko je naša beseda po dvajsetletnem pregonu znova žuborela v slovenskih šolah, pod svobodnim partizanskim soncem in v noči sovražnikovih bodal izlivala oči in srca ter začela odpravljati usojeno smrt.

Tako piše na priznanjih, ki so jih v Gorici leta 1973 vse primorske občine podelile partizanskim učiteljem ob 30- letnici partizanskega šolstva na Primorskem.

Triindvajset let je bila slovenska beseda zatirana in primorski narod ponižan. Italijanski okupator je napel vse sile, da bi uničil naš jezik in Primorce poitalijančil. Primorci smo utrpeli veliko ponižanj, prikrajšani smo bili za slovensko šolo in slovensko kulturno življenje, prisiljeni smo bili sprejemati tuj jezik in tujo kulturo, niso pa nas mogli prisiliti, da ne bi slovensko mislili in čustvovali. Na našo veliko srečo je vsa Primorska imela svoje Čedermace, ki so vsa leta okupacije hrabro branili naš jezik. V cerkvah se je molilo, bralo, pelo in učilo verouk v slovenščini. Imeli smo tudi posameznike, ki so po tradiciji kulturnih društev, kot so bila v Zagorju, Jelšanah, Podgradu, Bistrici, Vrbici..., širili slovensko knjigo in kulturo, tudi takrat, ko je bilo to prepovedano in zato nevarno.

V Ilirski Bistrici smo imeli šolske sestre, ki so dovolile občevati v slovenskem jeziku. Tako smo gojenke v internatu govorile samo slovensko, organiziran je bil tudi tečaj slovenščine, ki ga je vodila sestra Jožefa Sušek, dobivali smo celo slovensko čtivo. Najlepše so bile nedeljske nadaljevanke sestre Andreje Bezek. Pripovedovala je povesti iz slovenske literature. Celó pri rednem italijanskem pouku je učiteljica sestra Mirjam Troha vnašala slovensko zgodovino in literaturo. Pri njej sem spoznala dela Jurčiča in Aškercera. Kdor je le nekaj časa prebil v tem samostanu, je odšel obogaten s slovenskim duhom.

Po vsem tem ni čudno, da nas kapitulacija Italije ni našla nepripravljene. Šolske sestre so takoj odprle slovensko šolo in začele s tečajem za dijake srednjih šol, ki so do takrat obiskovali razne šole v Trstu, Gorici, na Reki in še kje. Nepopisno lepo je bilo pri teh urah slovenskega jezika. Kmalu sem jih zapustila, ker sem iz učenke čez noč postala učiteljica. Josip Prosen - Radivoj, ki je bil takrat rajonski tajnik za Podgoro, je organiziral slovenski pouk v vseh vaseh v Podgori. V podgrajski fari mu je pomagal župnik Milan Grlj, ki je tudi nabavil knjige in učne pripomočke. Poklicnih učiteljev je bilo malo, zato smo to odgovorno delo prevzeli tudi študentje, dijaki in bolj sposobna dekleta s končano italijansko osnovno šolo.

V Stomažu pri Ajdovščini so 20. septembra 1943 na sestanku Narodnoosvobodilnega sveta (NOS) za Primorsko sprejeli sklep, da se čimprej po vsej Primorski Sloveniji (tako so imenovali Primorsko!) odprejo slovenske šole, poišče za to 800 učiteljev, pripravi učni načrt... Čez mesec dni je NOS izdal prvo okrožnico, ki jo je podpisal referent za prosveto in propagando France Bevk. V njej poziva naj v posameznih vaseh začno odpirati slovenske šole in poiščejo za poučevanje primerne učitelje. Vendar, še preden je prispela okrožnica, so iz nekaterih krajev že poročali o delovanju slovenskih šol. Sledili so odloki: o roditeljskih svetih (člani so bili predstavniki učiteljev, staršev, odbor OF, organizacije žena in mladine), o šolski obveznosti mladine do 14. leta starosti, o namestitvi vseh poklicnih učiteljev na partizanske šole, o ustanavljanju tajnih učnih krožkov v krajih, kjer je prisoten sovražnik, objava imen šolskih nadzornikov in ustanovitev odseka za prosveto pri SNOS-u, s katerim je slovensko šolstvo dobilo svoj najvišji organ. Okrožja, rajoni in okrajji so dobili svojega prosvetnega referenta.

V mesecu februarju leta 1944 je prišla v okrožje Brkini prva šolska nadzornica, ki je organizirala po Brkinih nove partizanske šole, sklicevala rajonske konference, na katerih je mladim učiteljem posredovala metodična navodila za

poučevanje. To je bila Marica Čepe - Eva, ki je prišla iz Ljubljane in opravljala to nalogo do meseca maja leta 1944. Brkinsko okrožje je bilo eno izmed 13 okrožij na celotnem Primorskem. Šolska nadzornica Eva je v kratkem času obiskala vse šole v okrožju. Za Podgoro smo imeli sestanek v Kuteževem v prvi polovici meseca marca leta 1944, šolo v Vrbovem pa je obiskala nekaj dni kasneje v spremstvu medrajonske referentke za prosveto Milke Butinar. Ta obisk se je končal zelo hitro, ker so se iznenada pojavili Nemci. Istočasno je v okrožju Pivka opravljal nalogo šolskega nadzornika Anton Kapelj - Dolanski.

Pomemben dogodek je bila okrožna šolska konferenca. O njej opisuje tovarišica Eva v pismu učencem Osnovne šole Dragotin Kette v Ilirski Bistrici leta 1984 tako:

“Kmalu po mojem prihodu smo priredili na Pregarjah okrožno učiteljsko konferenco, na kateri so partizanski učitelji iz vsega okrožja izmenjali svoje izkušnje. Istega dne popoldne pa je bil na Pregarjah okrožni prosvetni miting. To je bil največji kulturni dogodek v Brkinih med vojno. V glavnem je nastopila šolska mladina, nekatere točke programa pa so pripravile obiskovalke večernih tečajev. Posebnost mitinga so bile pesmi, ki so jih napisali vaški ljudje z okorno roko, a s polnim srcem. Tudi šolarji so prispevali nekaj svojih pesmic. Pevski zbor iz Slivja je zapel pesem Vstajenje Primorske, ki jo je uglasbil župnik Viktor Berce iz Slivja. Zame je bil to enkratni, nepozaben dogodek.”

Okrožni prosvetni referent je bil takrat Josip Prosen iz Vrbiče. V območju sedanje občine je bilo v šolskem letu 1943/44 30 šol s 74 učitelji. Od tega je bilo 20 poklicnih učiteljev (14 šolskih sester v samostanu v Ilirski Bistrici), 9 duhovnikov, 1 profesor, 1 študent prava, 4 dijaki višje srednje šole, 31 pridnih deklet ter 9 fantov in mož z italijansko osnovno šolo. Povsod so ustanavljali tudi roditeljske svete. V nekaterih šolah so organizirali večerne tečaje za mladino, ki jih je le-ta z veseljem obiskovala. V Vrbovem je tečaj vodila Maksa Samsa.

Učitelji so skupaj z mladino skoraj v vseh vaseh pripravljali tudi kulturne prireditve, kar je bilo za kraj velik dogodek. Več takih prireditev je bilo v Podgrajah, Zabičah, Vrbiči, Vrbovem in na Dolnjem Zemonu. Prvo šolsko leto se je skoraj povsod zaključilo na silo v dneh od 5. do 18. maja 1944, ko je okupator uničil Lipo, požgal Podgraje, Kuteževo in skoraj vse vasi v Brkinih in odpeljal mnogo vaščanov v taborišča. Konec šolskega leta je bil zares žalosten.

Šolsko leto 1944/45 je bilo manj uspešno. V jeseni se je v Ilirski Bistrici in okolici naselilo poleg Nemcev še precej vojakov srbske vojske (četniki, nedičevci in ljotičevci) in domobrancev. Postal je precej nevarno, zato ni bilo več redne šole, razen v Ilirski Bistrici. Posamezne vasi so se organizirale po svoje, kajti zveza in strokovna pomoč iz okrožnega odbora OF je bila v začetku skoraj prekinjena. Navodil je bilo malo, zato so vaški odbori OF ukrepali različno. Pritisk staršev za nadaljevanje pouka je bil velik, zato so skoraj povsod, čeprav je bil sovražnik navzoč, vsaj začasno nadaljevali s šolo. V Podgori se je, kot leto dni poprej, še posebno za šolo zavzemal župnik g. Milan Grlj. Pozneje smo začeli dobivati navodila od učiteljice Zore Kakež, ki je medtem postala okrajna šolska nadzornica. Tudi Marica Čepe - Eva, okrožna šolska nadzornica za prejšnje šolsko leto, je še vedno bedela nad našimi šolami, čeprav sedaj le kot članica pokrajinskega prosvetnega oddelka. Zadnja dva meseca, pred osvoboditvijo, pa si je začela lastiti šolo tudi občinska uprava, vendar brez večje škode.

Konec aprila, nekaj dni pred osvoboditvijo, je šolska nadzornica Zora Kakež razposlala po šolah več okrožnic in navodil v zvezi nadaljevanja pouka. Ta navodila je prejela od nadzornice Marije Majnik - Majde, ki je tedaj odgovarjala za Južnoprimorsko okrožje. Šole so v glavnem po krajši prekinitvi po osvoboditvi nadaljevale s poukom do 15. junija.

4. junija leta 1945 smo se v Trstu zbrali učitelji iz vse Primorske na Pokrajinski

Srečanje partizanskih učiteljev v Kopru 13. junija 1981

Na sliki so: Ivanka Tomažič - Colja, Milka Butinar, Jože Prosen - Radivoj, Marija Maljevac, Viktorija Gašperšič, Vida Hrvatini - Gojkovič, Slava Dobrila

konferenci. Že samo potovanje v Trst je bilo zanimivo. Peljali smo se v živinskih vagonih, prespali pri slovenskih družinah v okolici mesta in šele naslednje jutro smo prispeli v Trst, kjer smo se zbrali v veliki dvorani na slavnostni konferenci. Konferenca je bila zelo zanimiva, saj smo poleg poslušanja poročil in referatov imeli priliko spoznati glavne organizatorje partizanskega šolstva na Primorskem.

Vojna je končala, partizanskega učiteljevanja je bilo konec. Misliti je bilo treba na prihodnost, predvsem na izobraževanje nas - učiteljev in otrok, ki nam bodo zaupani.

Nestor bistriških šolnikov, Franc Munih, je leta 1984 v uvodu posebne številke šolskega glasila Brinje v Osnovni šoli Dragotina Ketteja, posvečeni partizanskim učiteljem, zapisal:

Ne smemo pozabiti tega slavnega obdobja naše zgodovine, ne smemo pozabiti ljudi, ki so sredi vojne vihre organizirali partizanske šole, v njih poučevali in vztrajali pri tej plemeniti dolžnosti, čeprav so se dobro zavedali, kako nevarno je njihovo delo.

Seznam šol in učiteljev na območju občine Ilirske Bistrice v šolskih letih 1943/44 in 1944/45

Okrožje Brkini

1. Brc: Lojze Boštjančič
2. Čelje: Stanko Jamšek, Rozalija Kaluža
3. Gabrk
4. Harije: Franc Škrlič in partizan Franc
5. Hrušica: Branko Mahne, Vladimir Šircelj - župnik in Alojz Kristan - kaplan
6. Huje: Viktorija Tomažič
7. Ilirska Bistrica, Trnovo - šolske sestre: Terezija Janežič - ravnateljica, Andreja Bezeg, Bernarda Bone, Dolores Dolenšek, Helena Mikuletič, Ingonda Prelog, Leontina Tinta, Kerubina Troha, Mirjam Troha, Gabrijela Vodopivec, Darina Volk, Salezija Štepan, Romana Zidar, učiteljica: Zora Kakež
8. Janeževo Brdo: Ivanka Tomažič Colja
9. Jelšane: Danilo in Viktor Perkan - župnika, Dušan in Franc Vrečar, Rada Tratnik
10. Koseze: Zora Kavčič. Zora Grk - Muha, Nada Zevnik
11. Kuteževo: Rozalija Celin - Lakota, Aleksander Baša, Ida Maraž - Karolin

12. Novokračine: Franc Kalčič, Milka Iskra, Dušan iz Ljubljane
13. Ostrožno Brdo: Frančiška Krebelj, Kristina Gustinčič, Marija Trebec
14. Pavlica: Amalija Hrvatini
15. Pregarje: Anton Frank, Anton Levec, Jelka Jaklič - Morel, Danica Babič - Bubnič
16. Prem: Alojz Lesar - župnik, Andrej Cvar, Manica Žnidaršič - Slavec, Stana Repinc
17. Podgraje: Milan Grlj - župnik, Ivanka Poklar - Šestan, Marija Baša - Bradelj
18. Prelože: Tončka Družina - Čandek
19. Rjavče: Ivanka Samsa - Tomažič, Frančiška Gustinčič
20. Sabonje: Štefanija Možina - Jurčič
21. Tominje: Milena Cetin - Urh
22. Trpčane: Milena Škrlič
23. Veliko Brdo: Rudolf Dujmovič
24. Vrbovo: Maksa Samsa, Vida Hrvatini - Gojkovič, Angela Valenčič - Hrvatini
25. Dolnji Zemon: Zora Kakež - Batista, Marica Logar, Maksa Samsa
26. Zabiče: Franc Poklar, Marija Maljevac, Milka Štemberger - Šajn, Ida Jenko, Zora Strozak
27. Zajelšje: Alojz Lakota
28. Mala Bukovica: Amalija Hrvatini

Okrožje Pivka

1. Knežak: Janez Kalan - župnik, Božidar Božič - kaplan, Anica Božič, Albina Logar, Albina Škrlič, Marta Urbančič - Batista, Elizabeta Urbančič - Škalič
2. Koritnice: Marija Bole, Leopolda Bole - Zajc
3. Šembije: Marta Urbančič - Batista, Zora Zadel - Malečkar, prof. Franc Škrlič

Viri: Pokrajinski muzej Koper

Primorskih fantov 8. marec 1943 - 1998

Letošnega 8. marca je poteklo 55 let od tistega pustega ponedeljka leta 1943, ki je mnogim primorskim fantom ostal za vedno v žalostnem spominu. Še v trdni temi, med 4. in 5. uro zjutraj so italijanski karabinjerji vodeni pogosto od domačih ljudi, stikali po primorskih domovih in v pravi vojaški akciji prebujali primorske fante, jih aretirali in pod stražo odpeljali na karabinjerske postaje. Tokrat so bili na udaru letniki 1924, 1925 in 1926, cvet primorske mladine, zadnje žrtve, ki jim je fašistična Italija namenila posebno nalogo v drugi svetovni moriji.

Pot tisočev teh najmlajših primorskih italijanskih vojakov se je preko vojnih odsekov za vse končala v posebnih vojašnih enotah, znanih pod imenom "battaglioni speciali lavoratori". Bile so to nekakšne kazenske čete italijanske vojske.

Odločitev o tem ukrepu je sprejelo vojno ministrstvo Kraljevine Italije že 8. februarja 1943. Odlok o izvedbi te akcije je izdal armadni general A. Ferrero, poveljnik XXIII. armadnega korpusa v Trstu dne

3. marca 1943 pod številko 01/16923. Namen tega ukrepa je bil, "da se prepreči prostovoljni ali prisilni prehod teh mladeničev na stran upornikov" (beri: na stran slovenskih partizanov).

Večino fantov z Bistriškega, Pivke in Malega Krasa so nas namestili v Aquili v Abrucih, Avezzanu blizu Rima ter Amendolari v Kalabriji. Čeprav smo bili polnopravni državljani Italije, rojeni v Italiji nam je bilo v osebnih podatkih dodan pomenljiv pripis "allogeni", torej "inorodci" ("tujerodci"), v katere lastna država ne more imeti zaupanja.

Kako so naši fantje preživeli čas šestih mesecev do 8. septembra 1943, ko je Italija razpadla, je bilo zelo odvisno od predpostavljenih oficirjev v četah. Meni je ostal še posebej v najtemnejšem, črnem spominu rezervni oficir italijanske vojske "capitano" Luccillo Martellani Bosco. Očitno naše gore list, z nekdanjim priimkom Martelanc. Bil je zagrizen fašist in irendist in je sovražil Slovence iz dna duše.

Naše fante je tudi mučil in pretepal. Ob koncu vojne je neznano kam izginil in ga ni bilo moč najti, da bi mu sodišče odmerilo zasluženo kazen.

V najlepšem spominu pa je našim fantom ostal italijanski rezervni karabinjerski poročnik Papetti, doma iz srednje Italije. Do nas, svojih vojakov se je obnašal prav očetovsko. Gospod Papetti se je po vojni poklicno vključil v italijansko vojsko in bil kasneje upokojen, kot karabinjerski polkovnik. Ko je po vojni srečal na tržaških ulicah kakega svojega nekdanjega vojaka ga je s posebnim veseljem pozdravil in povabil tudi na kavo in pogovor.

Bila sta to dva prav nasprotna primera.

Ob razpadu Italije se je večina naših fantov, ki so bili v severni Italiji, prebila do svojih domov. Ostali, ki so konec vojne dočakali na jugu Italije, so se vključili v Prekomorske brigade Narodno osvobodilne vojske. Tako eni kot drugi so se častno borili za svoj narod in ni znano, da bi iz teh vrst izšel kakšen izdajalec.

Letos poteka 55 let od tedaj. Vsem, ki so takrat darovali svoja mlada življenja za našo svobodo, dajemo dolžno in častno priznanje. Dožnost nas še živečih pa je, da svojim vnukom in pravnukom z živo besedo opišemo kalvarijo, ki smo jo posamezniki in ves slovenski narod prehodili. Naj se vojne nikoli ne ponovijo. Žal pa se naše vrste kar prehitro redčijo.

Danilo Pečar,

V Klancu pri Kozini, marec 1998

Skupina primorskih fantov iz "battaglione speciale" v enem od koticov "svojega medvojnega domovanja" v mestu Pescia v Toscani v letu 1941, kjer so si dajali duška s slovensko besedo in pesmijo. Na skrajni desni sedi Bernard Zadel (1912 - 1990) iz Jasena. Sliko hrani Magda Mahne poročena Logar.

Voščilo jubilantki

Alenka Žnideršič Mikačič na svečanosti ob odkritju spominske plošče očetu Antonu Žnideršiču v Ilirski Bistrici, 20. decembra 1997. (Foto Vojko Čeligoj).

Prav v času, ko se razcvetijo češnje in pohitijo s cvetjem tudi travniki in livade in iz zaspanih panjev izvablajo tudi že prve neučakane čebele, je v krogu svojih bližnjih v Ljubljani slavila svoj visok jubilej Alenka Žnideršič Mikačič, hčerka znamenitega slovenskega velečebelarja Antona Žnideršiča.

Vse to je vzpodbudilo slavljenkino prijateljico gospo Marico Širca - Benkovo, da ji je za vezilo napisala pristrčno pesmico.

Za Alenkino devetdeseto pomlad

Prav do okna cvet pri cvetu,
kot da cvet je na vsem svetu,
kot da pašo vse čebele
širok zemlje bi imele,
pašo sladko in opojno
uživati bi znale dvojno,
kaj le dvojno, trojno;
vsem ljudem bi jo razdale,
v dušo blago nam brenčale:

“Delo, delo, naše delo
sadež bo za vas imelo,
v medu zdravja polno skledo
in še sadja polni koš!”

Naj cvete cvetje vsem na svetu,
kot duši blaženi poetu,
zdravja polna skleda meda,
le delu čast bo glavna veda.

Pristrčnim voščilom ob 90-rojstnem dnevu se gospej Alenki Žnideršič Mikačič z najboljšimi željami pridružujejo tudi ilirskobistriški čebelarji (in uredništvo Slovenskega čebelarja).

Zapisal Vojko Čeligoj

Triglav

Pod tem naslovom bi marsikdo pričakoval kakšno imenitno, razburljivo zgodbo o srhljivem podvigu ali zanimivo dogodivščino z našim očakom Triglavom. Take zgodbe ne bo. Pišem namreč o svojem očetu. Kako neki je bil on povezan s Triglavom?

Povrniti se moram precej nazaj v otroška in mladostna leta, ko je pri nas divjala druga svetovna vojna. Leta 1943 je bila lepa pomlad. Po ovinkih, bolje rečeno po tajnih poteh sem zvedela, da ima moj oče tajno, ilegalno ime Triglav. Takrat sem malo vedela o tej gori. Ko sem se o njej malo več poučila, sem postala na to ime kar ponosna. Kar imenitno se mi je zdelo.

Kako, da je moj oče dobil prav to ime, ko pa je bil tako skromen in neopazen! V vasi je bilo namreč več bolj vidnih, pomembnejših terencev, ki so imeli večja pooblastila. Pravzaprav si je zaslužil to ime, ker je imel idealov, sanj in vere za tri glave. S kakšnim zanosom in navdihom je hitel ustreči in rešiti vsako zaupano mu nalogo - misleč, da se približuje raj. V gozdičku, v bližini vasi, se je stalno zadrževala kakšna skupinica borcev, predvsem vodilnih, naučenih lepega vzvišenega govorjenja. Njihove besede so v vsakem človeku puščale sledi medu in opojnosti. Vaščani smo jih redno obiskovali in jim prinašali hrano in obvestila.

Nekoč, bila je nedelja, si je naš oče želel, da bi bila naša družina gostitelj za nedeljsko kosilo. Seveda je bilo treba to kosilo skrivaj nesti v gozd. Pri tem delu sem mu pomagala. Na poti sva bila skrajno previdna. Oče je hodil pred menoj zanesljivo, lahkotno, oprezavi pogledi so švigali zdaj levo, zdaj desno. Čeprav je bila takšna hoja obremenjujoča, si na njem videl, da je srečen. Skriti kotiček je bil obronek, ki je bil zavarovan s prvim pomladnim zelenjem. Srečanje z gosti je bilo prijetno in odprto do neke mere. Skupini petih borcev sva lepo postregla. Vsi so bili čedno oblečeni. Opaziti je bilo, da niso samo navadni borci. Takoj je padel

v oči postaven fant ali mož z naočniki in finejšimi potezami. Izgledal je dokaj izobražen. Prav gotovo je imel pomembno funkcijo, saj so bili vsi pogledi usmerjeni proti njemu. Imel je tudi lepšo uniformo. Po obedu se je pogovor sprostil, kar je oče komaj pričakal. Borec z naočniki je zelo lepo in zanimivo propovedoval o življenju, ki nas čaka po vojni v osvobojeni Sloveniji. Še nema ušesa bi ga poslušala in dojela vsebino te velike sreče. Oče ga je poslušal kot otrok. Ko je govorec utihnil, ga je oče poprosil: "Prosim, povejte mi to še enkrat!"

Tak je bil moj oče - veliki sanjavi otrok. Najbrž je lastnost velikih očakov, da so tudi sanjavi in mehki. V vsakem trenutku pa je bil tudi buden in pripravljen za pomoč in uslugo. Nemaokrat so ga sredi noči dvignili za važne in nujne posle. Ko je bilo treba kaj z vozom prepeljati v bazo, v notranjost Brkinov, je z lahkoto vstal ob vsaki uri, vpregel konja in tajni skriti tovor v temi odpeljal proti cilju. Ob taki neugodni uri ni bilo prisotnih nepotrebnih oči za pričo. Edino dvoje zaspanih oči male hčerke je bilo z njim. Z brlečim feralom je hodila po kolovozu spredaj in mu vsaj nekoliko osvetljevala pot. Seveda mu je bilo mučno in trpeče gledati malo dekletce, ki se je stalno opotekalo, spotikalo po sprani, rebrasti in razdrapani poti. Za oba je bilo kar trpeče in naporno. Tudi te poti so imele konec, ko sta se ob povratku domov pogreznila v globok spanec.

Tako je moj oče skrbel, delal, obdeloval, pomagal, delil in vmes imel zlate sanje. Tako je pričakal konec vojne in dan osvoboditve. Nadvse je bil srečen, ko sta se mu vrnila sinova iz partizanov in je imel doma spet zbrano vso družino.

Kmalu se na pragu hiše pojavi funkcionar. Poslušaj, Triglav, sedaj smo osvobojeni in združeni v širši domovini. Ta domovina potrebuje sedaj pridnih rok za novo železniško progo. Pokimal si in poslal par najmočnejših rok graditi to nujno nam potrebno progo. Ja, domovina potrebuje še take proge! Daj, dodaj kaj moči tudi za drugo progo! Seveda si poslal dvoje krepkih rok tudi na drugo progo. Saj po novih progah bo gotovo življenje lepo in

gladko teklo. Veš, Triglav, za obiranje hmelja, zlatega zelenja, niso potrebne nevem kakšne ročice. Daj, pošlji kaj drobiža tja med hmeljevke! Kot s police si vzel mlajšo drobno hčerko s spretnimi ročicami in najmlajšega sina ter ju poslal, pravzaprav posodil domovini. Funkcionar se kmalu spet pojavi na hišnem pragu in našemu Triglavu spet predoči - domovina potrebuje les, veliko lesa. Na Mašunu ga gozdarji in drvarji pridno podirajo in obdelujejo. Toda kaj, ko nimajo kuharice. Daj, pomagaj jim! In tvoja hčerka je postala tem gozdarjem zelo pridna kuharica. Funkcionar ti je v spodbudo vsakokrat odpel, da vsi mislijo nate in na tvoje otroke in ti dal zagotovilo, da bo prva lepa zaposlitev za tvoje otroke. S tem ti je vlivljal veliko nade in vere, da se pred teboj in tvojo družino odpira pravo blagostanje.

S svojo brezovo metlo si pometal dvorišče, ko se funkcionar spet priziblje na tvoje dvorišče. Kako je, Triglav? Saj si videti kar v redu. Ali veš, kaj je zdaj pred nami? Na zahodni meji bomo gradili mesto. Kako bi mi lahko živeli brez Gorice? Zgradili si bomo Novo Gorico. Tam pa je težak teren - močvirnata površina. Za Novo Gorico je treba pripraviti gotove, prave temelje. Za to delo je potrebnih mnogo, mnogo pridnih rok. Kajne, Triglav, ti, ki stalno nate mislimo, boš poslal kaj takih pridnih rok? Seveda se za Triglava spodobi, da ima mnogo, mnogo rok in samo pridnih, ampak ustvarjene za vsako delo. Tako si poslal svoje dekle z utrjenimi delovnimi rokami na delo na Lijak. Tako se je reklo temu gradbišču. Meščanom Nove Gorice se niti ne sanja o potu, žuljih, ranah, trudu in sanjah, ki so vgrajeni v temelje njihovih domov!

Tako so se vrstila različna dela in padale obljube, ki so čedalje bolj izgubljale na pomenu. Triglav, ti slovenski kmet, zaznamovan s poštenostjo, marljivostjo in zanesljivostjo, si kot tak tudi ostale imel za poštene in jim globoko zaupal in veroval vanje.

Toda sčasoma je slika v tvoji glavi začela dobivati drugačne obrise, barve in sence. Zate so se začeli dnevi spreminjati - vse bolj mračni so postajali. Triglav, kaj je

s teboj? V tvojih očeh je vse manj svetlobe, vse manj sončnih žarkov. Kaj se dogaja? Tvoji pogledi so nekam brezciljni, brez leska, brez življenja in tako tih si postal. Nekam si se zasukal. Na tvojem obrazu ni razbrati jasnine, hrepenenja, niti sledu ni več o sanjah ... Mogoče si prišel do svojega novega spoznanja, da svet vendar ni tako pošten in odkritosrčen kot si mislil da je, in kot si sam? Ja, v tebi se je nekaj hudo zlomilo. Prizadejalo ti je veliko rano, ki žalostno odseva iz tvojega pogleda, tvojega molka in tvojega tihega dela. Po vsem tem lahko pride še kaj hujšega. Prišla je temna, dolga noč, ki je odpeljala nekaj tvojih starejših otrok. Praznih in golih trebuhojih je noč posrkala in odpeljala v širni svet. To je bila noč, najhujša noč v tvojem življenju. Po njej je bilo nekaj napetega zatišja. A kmalu se zatišje spremeni v neurje. Na domače dvorišče se pripelje funkcionar, ne eden, kot po navadi - sedaj jih je več. Njihovo obličje je kazalo, da so razjarjeni. Oče in mama sta bila sedaj na svojem dvorišču kot na zatožni klopi. Česa vsega sta bila obtožena! Vse sta bila, samo človeka in dobra starša ne. Oče, nič več nisi bil dobri Triglav. Odsekali so ti vse tri glave. Postal si nič in velika sramota in velik madež za svobodno, svetlo in dragoceno domovino.

Še ni bilo tako silovite nevihte, da ne bi prešla in bi se vreme ne pomirilo. Tako je bilo tudi s tvojo, oče. Za vsako mučno zadevo je potrebna razdalja časa. Vsako stvar ali nerodni položaj je treba prespati. Noč ima svojo moč in več noči še več. Ni te vrglo iz ravnotežja. Tvoje jedro je ostalo zdravo in hrbenica je ostala pokončna. Vsi ti dogodki so te svarilno, kot svetilnik, opozarjali na vrednote - kako se jih jemlje in ceni.

Nisi izgubil zaupanja in vere v svojo zemljo. Z veliko ljubeznijo si jo še naprej obdeloval, rahljal in ji dodajal vse potrebno. Nikoli te ni pustila golega in lačnega. Vsako jesen ti je odprla vrata svojih grudi in ti nasula darov, da si lahko preživel svojo družino. Njej si bil vdan z vsem svojim bitjem. Bila sta zlitje v eno celoto, se čutila, ljubila in radostila, ob ujmah se opogumljala in bodrila.

Le zime so bile zate premrzle, mučne. Pogrešal si povezanost s tvojim poljem. Tam si se počutil sproščenega in svobodnega. V mrzlih zimskih dneh si navadno prinesel v toplo kuhinjo svoj košek z orodjem in les. Za izdelavo grabelj si bil pravi mojster, kot pravi zobotehnik. S kakšno natančnostjo si oblikoval njihove zobe - kline, jih brusil in gladil, jih vstavljaj v grablje, dokler se ti niso lepo zasmejale z vsem zobovjem, brez vrzeli. Večje kline si oblikoval za lestve in vozove, brusil in gladil nova toporišča za sekire, motike in motičice, pletel sejalne koše, košare in košarice - vitke in trebušaste. Teh pletenih posod ni bilo nikoli dovolj pri hiši. V hlevu si navadno ravnal in pripravljaj brezovo šibje za metle, leskove šibe za gnojne koše, na skednju si rezal slamo in otavo na slamoreznici za reznico. Ta reznica je bila bolj revna krma za goveda. Mogoče je bila dobra za prebavo. Stalno si hranil in negoval svojo živino. Pod njo je moralo biti vedno suho listje. Imel si velik občutek za splošen red, tako tudi pri živini. Težko si gledal trpečega človeka pa tudi trpečo žival.

Našega dragega očeta, našega Triglava že dolgo ni več. Na pragu njegove jeseni mu je odpovedalo srce. Njegov motor življenja ni bil tako trden in močan, da bi lahko prenesel, kar se je neprestano nabiralo nadenj in ga nazadnje preveč obremenilo in obtežilo.

Sedaj se obračam nate, slovenski očak Triglav, ki kraljuješ vsem Slovencem. Ne vem koliko si star. Pravijo, da si od vekomaj tam gori. Tvoja velika, od daleč vidna sivobela pleša tudi to razodeva. Obračam se k tebi, ker vem, da se je nabralo v tvojih treh glavah veliko modrosti. V svojem dolgem življenju ti je bilo dano mnogo čutiti, videti, slišati, sklepati in presojudi. Prosim te, da presodiš. Ali je bil moj oče upravičen misliti, da se mu je godila krivica in se je počutil tako prizadet z mojimi bratom in sestrama vred? Brat in sestri so bili prisiljeni odtrgati se od lastne rodne zemlje in se podati v neznano tujo deželo. Kot čutim, še do danes niso tam pognali svojih korenin. Njihove rane še krvavijo in daje jih veliko domotožje.

Uredili so si svoje domove, imajo dovolj hrane, oblek in drugega ugodja, a nimajo domovine, kar je njihova velika bolečina. To ni moja tožba ne zamera, niti graja, je le razmišljanje in pogled na moje življenje.

Kako je to videti, spoštovana Veličina, v tvojih očeh, od tam zgoraj s položaja kraljevega prestola? Kaj meniš o razburkanem južnem vetru, ki je nanesel v kotline in doline pod tvoje strme vzpetine toliko različnega življa? Ta nov živelj te nikoli ne bo imel za svojega očaka. V tvojem zavetju so našli le ugoden pristan zase, smukajo klasje in uničujejo tvoje okrasje. Se ob vsem tem počutiš sproščenega ali utesnjenega, mogoče ogroženega? Ali ti ugaja ta življenjski ritem, ki ni po tvojem bitju in pretoku? Kaj misliš, bo vzdržalo tvoje skalno srce? Veliko tegob in različnih bremen se je navesilo nate.

Edino blažilno in zdravo delujejo nate tvoji iskreni obiskovalci. Ti so ti vdani z vsem svojim bitjem. Mnogo nas je, ki smo v stalni navezi s teboj. To nas radosti, ohranja in utrjuje naše vezi.

Močan člen teh vezi je bil zame, in bo tudi naprej, moj oče, nekoč imenovan Triglav.

Marica Valenčič

Mi, invalidi

Mediji veliko govorijo in pišejo o prizadetosti invalidnih oseb, toda vse premalo razmišljajo o našem življenju. Res pa je, da so se za invalide časi močno spremenili.

Spominjam se časov pred drugo svetovno vojno. Takrat, pred več kot 50 leti, sem bila mladoletno dekle. Invalidi so na javnih prostorih, največkrat pred cerkvami, ob praznikih prosili miloščino pri dobrih ljudeh. Bili so sicer skromno obdarovani, kajti takrat so bili časi kriznega obdobja in brezposelnosti.

Danes podobnih primerov ni več, saj je za nas invalide poskrbljeno. Imamo zdravstveno oskrbo, socialno pomoč, invalidske pripomočke, možnosti zdravljenja v zdraviliščih itd. V zadnjih letih se je povečalo število invalidov zaradi bolezni, nesreč pri delu ali prometnih nesreč. Veliko mladih ljudi, ki bi bili še sposobnih za delo, preživljajo dneve na invalidskih vozičkih.

Zaradi invalidnosti ne trpijo samo invalidi pač pa tudi njihove družine in svojci.

Sama sem zaradi neozdravljive bolezni MS (multipla skleroza) že več let na invalidskem vozičku, odvisna od pomoči domačih. Težko se je bilo privaditi na takšno življenje, a nisem obupala. Vesela sem obiskov, stiska rok in dobre besede.

Dragi bralci, zamislite se, ko boste brali moj prispevek. Koliko težav moramo premagovati invalidi. Že 10 cm visok hišni prag nas ovira, da o stopnicah ne govorimo; povsod potrebujemo pomoč.

Star pregovor pravi: "Lažje je prenašati sod zdravja kakor kapljo bolezni."

Vsem invalidom in drugače prizadetim želim, da bi svoje težave prenašali čim bolj potrpežljivo, saj nam edino dobra volja pomaga premagovati naše težave.

Pepca Mihelj

Naš župnik

O duhovnikih pišemo bolj malo ali nikoli. A ravno duhovnik nemalokrat da pomemben pečat v življenju na vasi, pečat, ki je neizbrisen in nas vedno spremlja. Otroštvo je, razen s starši, prijatelji in učitelji, povezano tudi z duhovnikom. Vsaj pri nas v Jelšanah je tako. In o takem duhovniku, ki je zaznamoval naše otroštvo s tem, da nas je naučil peti, želim napisati nekaj misli.

Gospod Božidar Božič je prišel v Jelšane leta 1947 in sicer iz vmesne postaje Knežak, kjer je bil šest let kaplan. Vmesna postaja pravim zato, ker je življenje duhovnikov sestavljeno iz postaj. Nikoli ne služujejo samo v enem kraju. Najbrž je tak cerkveni zakon ali predpis.

Župnik g.Božič je prišel v našo vas brez prtljage, brez kovčkov v rokah, le s tem, kar je imel na sebi, takorekoč golorok. Ravno tako revščino je našel v župnišče. Velika mrzla stavba je bila bolj prazna kot opremljena, le knjige na policah in star zaprašeni harmonij so ga veselo pozdravili.

“Samo da je tu harmonij!” je spreletelo g. župnika, “tudi če ni ničesar drugega!”

Še preden se je razgledal po prostorih se je vsedel za škripajoč harmonij in poskusil, kakšne zvoke bo izvalil iz njega.

“Da, še je uporaben, “ je srečen ugotovil.

Od tedaj je bilo njegovo življenje ena sama pesem, v težkih časih - vesela pesem. Petje mu je pomenilo vse.

Župnik je bil srednje postave, suhljat, vedno pripravljen za šalo in smeh, veder, hiter, velik prijatelj otrok in starejših. Izredno skromen človek. Takoj se nam je priljubil. Ni bilo problema s kontaktom.

Jelšansko župnijo je tedaj sestavljalo trinajst vasi (od leta 1954 jih sedem spada pod Hrvaško), med seboj oziroma od centra kar precej oddaljenih. Zanj se je začela težka pot. Po vaseh je hodil peš opravljat službo ob vsakem vremenu s svojim

zvestim spremljevalcem mežnarjem Ludvikom Zajcem. Maše, veronauk, k bolnikom z bogom itd. Vsak dan. Pozneje je od nekod dobil kolo. Kakšen prizor! V rokah je imel brevir, ki ga je bral na kolesu, z nogami pa je vrtel kolo. Le kako je to šlo po klancih?

Otroci smo kar navalili na župnišče. Deklice smo bile tam vsak dan. Pomagale smo pospravljati, brskale po knjigah (le-te nam je tudi posojal) ali pa se igrale. Ja, knjige iz župnišča so bile prve knjige, razen obveznih šolskih, ki so nam odprle okno v svet.

Župnik je kmalu ugotovil, da je prišel v vas, ki ima dolgoletno pevsko tradicijo. Takoj je sestavil otroški pevski zbor, najprej mešani, pozneje pa smo bile v zboru le deklice v starosti od deset let dalje. Pričel je z vajami in nas učil čudovitih novih pesmi, ki jih doslej nismo poznali. Tudi v drugih cerkvah nismo zasledili izvajanja takih pesmi. Peli smo v večglasju. Pevke in pevci smo bili letniki 1934 do 1943. Od teh deklic, ki so zdaj žene, matere in none, jih je veliko, ki niso nikoli zapustile kora in še zdaj prepevajo, saj so odlične pevke.

G. Božič je lastnoročno z indigo papirjem razmnoževal notno gradivo in jih delil pevcem. Vaje so bile pogosto, posebno pred prazniki, najprej v župnišče nato v zakristiji. Na koru nas je spremljal organist in pevovodja pok. Tone Čekada - Čot. Z župnikom sta se lepo ujemala in dopolnjevala. Čot je že prej vodil starejše pevce v cerkvi in v prosvetnem društvu.

Z udeležbo na vajah ni bilo problemov. Tudi ne za udeležbo pri mašah, verouku in drugih verskih svečanostih. Takrat je bilo po vseh vaseh v župniji veliko otrok, dosti mladine. Leta 1949 je bilo v Jelšanah nad sto prvoobhajancev. Ravno tako je bilo rekordno število otrok pri sveti birmi v letih 1951 in 1955.

Župnik je torej imel veliko dela. Tudi težav z nagajivci! Vsega je bilo. Tudi kakšna klofuta je morala pasti. Kljub temu so se fantje kar sprli med seboj, ko so se

dogovarjali kdo bo ministiral, stregel pri maši.

Seveda takratni oblasti ni bilo po godu, da se mladina tako zbira okrog duhovnika. Večkrat je bil župnik poklican na odgovornost in na večurna zaslišanja na občino. Mučna zasliševanja so se ponavljala in mu kmalu resno ogrozila zdravje. A na vesti ni imel ničesar. Petje? Zakaj pa ne? In smo prepevali dalje. Tudi na harmonij nas je učil igrati, kar pa vsakemu ni šlo od rok.

Brez anekdot pa tudi v župnišče ni šlo. Kar mrgolelo je hudomušnih prigod. Smeh nas je spremljal na vsakem koraku. Koliko nerodnosti in spodrsrljavev, koliko otroške nagajivosti smo tam doživeli!

Eden takih spodrsrljavev je bil naslednji:

Župnik je imel probleme s kuhanjem. Vsaj prva leta je bilo tako. Imel je sicer kuharico Francko iz Knežaka, toda večkrat je zbolela in je po več dni ni bilo v župnišče. Tedaj se je znašel kakor je vedel in znal. Največkrat ni bilo kaj dati v lonec. Naš župnik je bil večkrat lačen kot sit. Ob neki priliki sva bile s prijateljico v župnišče in zlagale knjige. Ker o kosilu ni bilo ne duha ne sluha, sva sklenili, da pripravimo župniku kaj za pod zob. V omari sva našle par klobas, ki sva jih skuhali, na štedilniku pa je bila v kozici polenta, sicer nekoliko sumljive barve, toda dali sva mu jo na krožnik s klobasami in ga poklicali h “kosilu”. Ko se je župnik pojavil na vratih, se je prijel za glavo in od smeha ni mogel spregovoriti. Komaj je spravil iz sebe: “To, to, to je hrana za kokoši, ki jo je pripravila Francka, polenta namreč!” S prijateljico sva kar spreminjale vse barve in od sramote zbežale iz župnišča.

Gospod Božič je rad obiskoval svoje farane. Kar pojavil se je zdaj v eni zdaj v drugi hiši. Bil je dober sogovornik, poln razumevanja do težav starejših ljudi. O svojih težavah pa ni nikoli potožil. Ob nedeljah popoldne je zavil v vaško gostilno “Dopolavoro”, kjer je rad zapel z domačini. Njegova najljubša pesem je bila Pri farni cerkvi.

Cerkveni deklški pevski zbor in župnik g. Božidar Božič

Župnik g. Božič je bil v Jelšajah osemnajst let, vse do leta 1965. Od nas je odšel v prelomnem letu, ko smo Slovenci dobili bogoslužje v slovenskem jeziku. Ob njegovem odhodu se je zbrala vsa vas pred župniščem. Brez besed smo strmeli v avto, ki ga je odpeljal.

Zabeležimo nekaj podatkov iz njegovega življenjepisa!

Rodil se je v Trstu leta 1912. Otroštvo je preživel v Celju, kamor se je preselila njegova družina. Bogoslovje je študiral v Mariboru, v mašnika pa je bil posvečen leta 1939. Njegove postaje ali službena mesta so bila:

kaplan - Šmartno ob Paki, Marija Snežna v Slov. goricah, Knežak;

župnik - Jelšane, Studeno, Dekani, Šmihel.

Po upokojitvi leta 1989 je nazadnje pristal Duhovniškem domu v Šempetru pri Gorici (leta 1992), v domu za starejše duhovnike. Tam je bil vesel vsakega obiska svojih bivših faranov.

Toda starost je sčasoma opravila svoje. Izčrpan in onemogel je bil nazadnje priklenjen na invalidski voziček. Ni se mogel spomniti koliko časa je služboval

v Jelšajah. Preveč je bilo vsega, preveč je bilo postaj. Svoje zelo skromno, a duhovno bogato življenje je sklenil 10. januarja 1998.

Vest o njegovi smrti se je kot blisk raznesla po celi naši fari. Od njega smo se v velikem številu poslovili na šmihelskem pokopališču, kjer mu je pri tisti farni cerkvi zvonček zadnjič zapel.

Njegova zasluga je, da se je cerkveno petje v Jelšajah ohranilo, predvsem pa nadaljevalo. Temelji so bili sicer od prej, saj je zbor odraslih vodil pok. Tone Čekada, toda ravno pravi trenutek je g. Božič prijel podmladek v svoje roke in uspel. Tako so iste mlade pevke nadaljevale s petjem v prosvetnem društvu. Tudi naš sovaščan Mirko Slosar, priznani glasbenik, je prav pri njem dobil osnove pevskega znanja.

S hvaležnostjo v srcih se bomo vedno spominjali župnika g. Božiča kot prvega učitelja zborovskega petja naše generacije, kot prijatelja in zaveznika naših otroških nagajivosti in sploh pomembno osebnost v zgodovini petja v naši vasi.

Cilka Udovič

Misli za zdrave in bolne

Da, invalid si, a hodiš, torej glej, dolžan si hoditi namesto tistih, ki tega ne moremo.

Teško hodiš z berglami ali sediš na invalidskem vozičku. Prav je in potrebno, da potpiš za tistega, ki leži in nikoli ne more priti na srečanje, pa si to zelo želi.

Z rokami še zmored in delaš, zato pomagaj z veseljem bratu, sestri, prijatelju, ki rok ne čuti.

Imaš glas, govoriš in poješ. Uporabi ta dar vsem v vzpodbudo in za tistega, ki je govorno ali slušno prizadet.

Vidiš, torej glej, občuduj okolico, lepote narave! Posreduj njim, ki ne vidijo sonca, a nosijo sonce v sebi.

In Ti, ki ne vidiš, podaj nam lepoto, ki jo ima vsak človek in na njo pozabljam.

Ne moreš misliti in se izražati, ljubeče se nam nasmej in Tvoje oči naj žarijo. V prijateljstvu se lahko veseliš vzklika in spoznanja resničnosti kako lepo je živeti, če si zdrav.

Zbrala in pripravila:

Pepca Mihelj

Znani Bistričani in njihovi ljubljenci - psi

Fric in njegova Pika

Verjetno osebe, ki jo predstavljamo v tej številki, večini Bistričanov, ki so starejši od štirideset let sploh ni potrebno posebej opisovati. Znan je po številnih anekdotah, za katere upam, da jih bo nekdo z dobrim spominom in smislom za opisovanje tudi napisal. Prepričan sem, da jih bi bilo za kar zajetno žepno knjižico. Marsikateri mlajši Bistričani pa se seveda spominjajo na primer tiste iz vrta ob vodi pri hotelu Lovec, ko sta se naš znanec in sedaj že pokojni Stano Logar - "Longo" pogovarjala o tem, da bi vrgla en šah. Nadaljevanje zgodbe seveda vsi veste in je ne bi ponavljal.

Ta naš znanec in bistriški zaščitni znak za bistro misli in za človeka, ki iz vsakega dogodka zna narediti pravo iskrico, da bi zbledel tistega, katerega si nihče noče ali ne želi privoščiti. Vsaj na glas in v javnosti ne. To je naš FRIC.

Sediva v še kolikor toliko znosni senci v baru Pod vrta. Fric si naroči sok špricer z navadno vodo, pozneje pa še kavo z mlekom, njegovi priljubljeni pijači zadnjih let. Moram priznati, da je zelo prijetno kramljati z njim, saj je neposreden in

dejansko nima dlake na jeziku. Ob njem leži njegova psička Pika, ki ga vsake toliko časa zvesto pogleda, kot bi mu govorila: ti si moj prijatelj, ti si moj gospodar in vodja, vse obenem. Le kdaj bova sama v stanovanju, kjer boš imel toplo besedo samo zame. Pogovor je stekel nevezano in nekaj njegovih misli oziroma pripovedovanj sem spravil na papir.

Upam, da mi ne bo zameril, ker ga nisem naslavljal z gospod, saj zanj čas osamosvajanja ni spremenil dnevnih navad, čeprav sem prepričan, da je tudi ta čas na njemu svojstven način podoživljal in ga tudi danes.

Fric, ne mi zamerit, vendar večina nas Bistričanov te pozna le po tem vzdevku. Povej mi iz kakšne družine izhajaš, se morda spominjaš tudi starih staršev?

V družini se imamo za stare Bistričane, saj sta bila oče in mati iz Bistrice, iz Guranjga kraja - tudi Sibirija ji nekateri pravijo. Stari oče pa je bil Mundetov iz Velike Bukovce. V času rajnje Avstrije je bil ene vrste vaškega župana, sicer pa je bil vaški kovač. Od naše družine, ki je bila kar velika so žive še tri sestre, dve živita v Italiji - ena je odšla ob razpadu Italije druga pa ne vem točno, ampak tam okrog petdesetega leta, jaz in brat Frane, ki se je na stara leta vrgel v pisanje knjig. Večino časa smo bivali v Sibiriji.

Sedaj imaš na plečih okoli šest križev, pa vendar se verjetno spominjaš mladih let. Kaj si takrat počel?

Jaz imam osemindeset let, sem trideset letnik, pa računaj. Grem že v devetinšestdeseto. Lahko bi imel toliko kot praviš, ma se ne da pomagat. Se ne da zažljafat. S petnajstimi leti sem šel delat v Tomšičevo fabriko v furnirnico, v kasnejših letih pa sem počel marsikaj. Delal sem pri Tonetu, ki je delal štile za metle, pa pri Fičotu (sedaj pokojnemu Jožetu Gartnerju) in še marsikje.

Leta 1950 sem odšel služiti vojaški rok v Skopje, v šolo za rezervne oficirje - sem še zmeraj poročnik po činu. In tako, vseh sorti se mi je dogajalo.

Kaj pa sedaj. Že nekaj let si "uradno" v penzionu. Marsikdaj smo v časih socializma ob najavljenih obiskih državnikov (v času Tita) dejali, spet bo šel Fric v Koper, da ne bo delal zgage našim občinskim veljakom. Koliko je resnice na tem?

Ma dej no. Resnica je, da so mojga očeta 1938 leta, ko je prišel Mussolini v Bistrico karabinerji doma nekaj ur stražili, da ne bi naredil kakšnih neumnosti. Stari Bistričani so takrat radi uganjali foksline in vse take tiče so ob takih prilikah kontrolirali. Res pa je, da nisem v tistih časih, ko sem še kaj popil imel dlake na jeziku in sem marsikomu šel v nos ali rekel, kar mu ni pasalo. Jezik se mi ni takrat ustavil. Lahko sem 24 ur govoril. A vse skupaj ni bilo tako hudo.

Sedaj pa se malo še obrniva na to kosmato stvar, ki te dnevno spremlja, kamorkoli greš. Kje si nabavil psa in kaj ti pravzaprav pomeni.

To je Pika. Stara je osem let. Nabavil pa sem jo za kompanijo. S posi pa se ukvarjam deset ali več let. Najprej sem imel veliko mrcino, ki pa nekaterim ni šla najbolj v nos. Eno poletje sem bil brez psa in se nisem prav kam imel dat. Prav nekaj mi je manjkalo. In tako sem nabavil Piko.

Tako, da sem vzel od Srečota, ki je bil sekretar na Iliriji, mladiča od njegove psice in, ta je sedaj ves čas z mano. Človek se počuti malo sam, pa mu taka družba prav pride, prav paše. Je tudi žival, s katero se moraš vsak dan ukvarjati in ti zapolni dan. Večinoma ji sam skuham za pojed, kaj od mesa, riž, pašto. Konzerv niti ne povoha, saj jih ni vajena. Pa kakšen briketec ji dodam.

Na sprehod pa v zimskem času grem večinoma do Črnih njiv, do streljšča. Ta zima je bila kar prijetna, tudi sprehodi do streljšča.

Ni pa huda, razen če se srečamo s kakšno psico. Saj sem jo moral dvakrat celo braniti pred drugimi psicami. Res pa je, da ona ponavadi izziva.

Sedaj v letnem času pa v glavnem zjutraj in popoldan odhajava na sprehod na Brinškov hrib.

Fric, hvala za zanimiv pogovor.

Naj pred zaključkom še enkrat potrdim, da pes človeku pomeni lahko res sprostitev, družbo ob dolgih zimskih večerih, potrebo, da se vsaj dvakrat dnevno sprehodi, sreča z ljudmi in naužije svežega zraka (kolikor ga je še v naši dolini).

Ob koncu pogovora se še vedno nisem mogel spomniti, kako se Fric piše, zato sem ga rahlo v zadregi še enkrat vprašal. Zaupam vam, da se piše Tomšič.

Še nekaj iskric :

- Čuj, veš ta pijača vsakega človeka več ali manj...

- Leta so tekla in danes smo kamor smo. V glavnem gre baraka. Vsega je bilo.

- Za uno vojsko sem bil še premajhen, pa sem naredil 1950 leta šolo za rezervne oficirje in sem prgural do poročnika.

- Ko smo se pogovarjali še z nekaj slučajnimi gosti o placu in bivši restavraciji Triglav je Fric rekel: saj bi star Triglav lahko pustili kot spomenik socializmu.

- Sem tridesetletnik, pa računaj!

Če boste zjutraj ali popoldan na Brinškovem hribu (Hrib Svobode) srečali starejšega možakarja, ki skoraj nima sivih las in bolj okroglo psičko, ki se počasi sprehajata, vedite, da je to Fric, ena od legend bistriških posebnih ljudi, ki bodo dolga leta s svojimi domislicami od včeraj in danes še živeli med nami in prav je, da jih ne pozabimo.

Ker je Fric nekaj njegovih misli povedal v bistriškem žargonu, sem si dovolil nekaj besed napisati tako kot jih je povedal. Vsem bralcem Jesenskih listov želim prijetno poletje, tistim, ki imajo v hiši ali stanovanju psa pa prijetno medsebojno prijateljstvo.

Vojko Štemberger

Pesmi Ljudmile Kreševič

Lipa

Glej, lipa tam košata -
iz nje dehti pomlad,
ne čuti, da rana
ji zadana bo v jedra stran.

Hitijo dnevi sonca -
hiti pomlad -
lahna vetra sapa
boža njen obraz.

A glej, grom udari
v jedra stran -
iz rane krvaveče
kaplje v spomin ji dan.

Beseda

Beseda, božajoča dlan,
beseda, udarec v krik neznan ...
krik vetrovom poslan,
naj doseže cilj iskan.

V jutru ranem -
v očesu solze so utonile,
lesk teman pustile ...
se osušile, usahnile.

Beseda, božajoča dlan -
ne kliče te klic predan,
vem, bil bi zaman -
prepozno za božajočo dlan

Poznal sem jih

Strahovica

Travniki so že kazali gola rebra, saj je šla košnja h kraju. Le tja proti hrušškemu konfinu je bilo nekaj zaplat poraščenih, da so bile od daleč videti kot neobrita moška brada. Vsi pač niso imeli možnosti, da bi do sv. Jakoba zaključili s košnjo. Bo že počakalo, saj nič ne kaže, da bi kosce in grabljice pregnal dež. Sonce kar pripeka, neka čudna soparica pritiska na teme, da se ti zdi, kot bi imel pretežak klobuk ali pa preveč pretisnjeno ruto. Nadležne mušice so se lepile na prepoten obraz, grlo pa se je kljub nekaki vlažnosti v zraku sušilo in posledica tega je bila žeja. Ve se, kje jo je najlažje pogasiti. Na misel ti pade studenec ali globoka vaška šterna, Za žejo že, za dobro voljo in pošten klepet pa je kot naročena domača gostilna.

V polmraku velikega obokanega prostora je samevalo nekaj težkih in okornih miz, stoli so bili razporejeni tako, da se je lahko vsedlo nanje ne da bi jih preveč premikal. Steklenica in nekaj kozarcev je čakalo na novo pijačo na mizi v kotu.

“Premakni se, Hela, ne dremliji poli živega tjela, daj, prnjesi ga još en litar!”

Širok predpasnik postarane oštirke se je zgani. Če si jo natančno pogledal, si videl, da je oblečena v starinsko opravo, vendar ji je pravo podobo dal velik, s čudnimi rožami poslikan in od brade do prstov na nogi segajoč predpasnik. Vanj si je obrisala mokre roke, z apotekarsko natančnostjo je iz flaško natočila vino v kijantarico in jo odnesla k mizi.

“Buoh ti luonaj, lipa muoja pupa,” jo je podražil Tonin.

“Nič Buoh, nič, vi bute plačali. Zda mi je žau, de vam nisam rijkla velje kot ste prišli, de če imate suovde. Ma ča je, je. Bum pa ne vrata od kjevdra nerisala črticu poli tuojega jimena, Tonin;” je godrnjala debela Hela.

“Suovdi buju,” je pribil Janez z drugega konca mize, se nekako zarotniško nagnil

k nasproti sedečemu Tonetu - Toninu in vprašujoče pogledal levega in desnega soseda, to je Franeta in starega Iveta.

Ive se je podrgnil po kocinasti bradi, skrivnostno zakašljaj in pogledal proti oštirki, da slučajno ne prisluškuje.

“Sje je dogovorijeno. Marija Sriča pride sako ljeto pred svetim Jakobom. Zelikić popetlja po vasi, čaguod pofuli, sakemu, ki ji ča malega plaća, pa vrže sriću. Tuo znate. Ma ja sam je sritu, kada sam peljal drva u Riku i se sz nju dogovoril, de bu pred opasilom u Podgradu. Sje sam ji netačnu rezložil. Obećala mi je, de bu s suobu prpeljala tudi črnomašnika, zač brez njega de ne bu nič.”

Ostali trije so le prikimavali in zelo pametno godrnjali nekaj podobnega, kot da pritrjujejo.

“Ma, sjeglih me zanima, če je u ti Strahovici ris tuliko zlatih šoldi, de bumo bogati,” je skorajda podvomil Janez. Ni mu šlo namreč v račun, da je nekje toliko denarja, in to še zlatega, da bi ga bilo zadosti za vse štiri in še za plačilo Marije Sriće in črnomašnika. Aja, kaj pa je sploh to - črnomašnik, ni vedel. Govorili so, da je pač nekdo, ki se je učil za pravega mašnika, pa ga je menda hudič premamil, da je uk pustil. Kdo bi vedel, si je mislil Janez, pa tudi sam si ne bom mešal glave s to znanostjo.

“Šoldi su, i tuo hudo puno,” je strokovno pribil Ive, Frane in Tonin pa sta modro prikimala in s tem je bila zadeva o količini denarja rešena.

“Kot smo se dogovorili, u tuorak bu puna luna, Marija Sriča nas bu čjekala na križjeri ze Gušč, stala bu pod Bugićem, takuo, de je bumo velje vidli. Mi bumo šli od duoma sak zase velje po pounoči, takuo, de bumo ujutro, pred suncem pred školju, tuo je, pred Strahovicu. Glejte, de ne bu njedan imil s suobu kakovega šolda, sej tuo nuosi nesriću, ma nanka kakovih željeznih batuonov i takuovega. S suobu jimte samo kakovu svjetu poduobicu i dobru boršu ali zelik veći žakljijć. Sej zlatnike ne buomo

peštali u žjepe,” se je hotel nekoliko pošaliti Ive. Toda obrazi ostalih treh niso bili nič kaj nasmejani, prej bi rekel, da so bili nekoliko zaskrbljeni. Kaj pa, če ne bo vse tako enostavno.

“Ča bu, bu, bi rijekou,” je misli drugih dveh na glas izrekel Frane.

Noč ni bila tako svetla kot prejšnje. Luno je zdaj pa zdaj prekril koprenast oblak, tam nekje pod Starim gradom pa je skovikala sova.

“Ah, onu križjeru bi našou tudi z zaprtimi uoči. O, kulikokrat sam pasal tamo, kada smo hodili po drva u Gušč ali još čjez u Lipove glavice. Ej, tudi to skovikanje ni nič. Če misli ta šturlova sova, de bu vele niki umrl, kada ona zećivče,” je sam zase godrnjal Janez, ki se je spotikal po poti čez Hruškiški potok. Tudi drugi trije najbrž niso razmišljali kako drugače, ko so se iz različnih smeri približevali k dogovorjeni “križjeri”. Glavna pot je povezovala vas z gozdom, leva iz križišča je vodila proti Račiški pećini, desna pa do Poljan in naprej do Strahovice, kjer naše junake čaka veliki zaklad.

Na dogovorjeno mesto so prišli skorajda istočasno, no, le starega Iveta, ki je vodil odpravo, so morali malo počakati. Tesno jim je bilo pri srcu, v noč pa je bilo slišati le težko dihanje, in če bi dobro prisluhnili, bi čuli tudi nabijanje src.

“Če Marije Sriće in onega zagmašnika ne bu?” je bil v skrbeh Frane, pa tudi vprašal je zato, da bi pregnal nemir in strah.

“Ko je rjekla, de pride, bu prišla i tudi črnomašnik, nje zagmašnik, bu prišel,” je zasikal še vedno zasopli Ive, “ne buj u strahi i fini se trjest!”

Kot bi iz tal zrasli, sta se izza križa (Buogića) prikazali dve temni postavi. Našim junakom je bilo kar malce tesno pri srcu in še kje drugje.

“Buoh vas prekriži,” je dahnil Ive.

“Se ne nič ne govori, dokler ne ukazala

gospot crnomasnik," je zasikala manjša postava, ki je dala slutiti, da je Marija Srića. Večja, preklasto velika, v čuden plašč zavita pojava ni rekla nič, le s suho roko je naredila čudno znamenje, ki je spominjalo na križ, a istočasno nakazalo smer odhoda. Iva, ki je najbolj poznal pot, je zakoračil prvi, za njim je šel suhljati črnomašnik sklonjene glave, sledila mu je Marija Srića, kolono pa so zaključili Janez, Tonin in Frane.

Črnomašnik je neprestano nekaj žebrel, ostali so se ukvarjali s svojimi mislimi, Franeta je zanimalo samo to, po čigavo moli dolgin. Pot se je kar vlekla, saj je že podnevi dobro uro in pol hoda do vznožja grebena, poraslega z bukovino, kjer je jama, sedaj, ponoči, pa je pot še daljša. Na srečo se je začelo svitati, korenike so bile bolj vidne, pa tudi s steze niso zahajali.

"Pohiteli, pohiteli," je z nekoliko piskajočim glasom prvič spregovoril črnomašnik, "sonce kmalu gori."

Hiteli so po stezi, ki se je počasi izgubljala v podrast, a Ivetovo gozda vajeno oko je našlo pravo smer, kmalu je dvignil roko kot kak poveljujoči koloni vojakov, in obstal.

"Zdi se mi, da je udi ne djesni."

"Hodila naprej," je zapiskal črnomašnik, Marija Srića pa ga je prišla za komolec.

"Bo potrebna edna molitva ali urok." Vsi so vedeli, da zna Marija metati uroke, zato so pritrdilno prikimali, saj jih lahko dober urok zavaruje pred vsem hudim.

"Dati urok vsem, jaz zmoliti," je soglašal črnomašnik. Šele sedaj so si ga iskalci zaklada lahko bolje ogledali. Bil je res čudna pojava, še najbolj je bil podoben dolgi oblečeni prekli, če ne bi na zgornjem koncu te prekle tičala glava s koščenim obrazom in srepim, sršečimi očmi. Bilo je nekaj čudnega v njegovem pogledu, kar zmrazilo te je po hrbtu, če te je pogledal. To, v črn plašč oblečeno bitje, je pokimalo Mariji Srići, ki je izpod dolge kute privlekla na dan čuden pripomoček, najbolj podoben nekakšnim kleščam ali

dvojni grebljici in z njim pričela mahati desno in levo, gor in dol. Črnomašnik pa je v rokah držal resnično črne, dokaj velike bukve, ki se jim je poznal zob časa, in začel čudno žebati, gledajoč knjigo. Ostali prisotni so se počutili dokaj čudno, ko pa jim je črnomašnik ukazal, naj za boga molijo, so ga ubogali. Kot omamljeni so ponavljali za njim neke nerazumljive besedne zveze. Morda je hotelo naključje, oni so trdili, da je bil to urok, kajti nebo je zakril velik in temen oblak. Naši vrli možje so se strahoma pomikali za žebrajočim črnomašnikom in v nebo vzdihujočo Marijo Sričo ter se znašli pred votlino. Hladen zrak jim je zavel v obraz, vetr je potegnil vzdolž brega, v katerem je bila vklesana jama, sonce je za hip predrlo oblak in iz votline se je zaslišal močan krohot.

"Ja sm vam strašni harambaša, a unutra je još četrdeset ljutih momaka!" je grmelo iz votline, kak trenutek za tem je na svetlo zakorakal strašni harambaša. Velik in kosmat po obrazu, z ogromnimi zobmi in strašansko svetlimi očmi je strmo zrl v naše junake.

"Kdo hoče prvi?" je s še strašnejšim glasom zarjovel harambaša.

Zabliskalo se je, zazdelo se je, da se podira drevje, kajti hreščalo in pokalo je, da je paralo ušesa. Nenadna močna svetloba je zaslepila iskalce zaklada, tema, ki je sledila svetlobi pa jih je pogoltnila.

Morda je od tega dogodka poteklo že skoraj sto let, a še dandanašnji vedo ljudje, da so iskalci zaklada kmalu pomrli, vražjeverni verjamejo, da jim je zaval harambaša, saj je bil močnejši in mogočnejši kot Marija Srića in črnomašnik. Zaklad v Strahovici pa še čaka na junake, le kaka bolj razsodna Marija Srića bi morala priti in s seboj pripeljati uspešnejšega črnomašnika.

Po pripovedovanju prikrojil in dodal
Franc Gombač - Frane Petrov

Ob visokem jubileju

Gospod Jakob Rusjan - Metko, ki ga Bistričani med drugim poznamo kot imenitnega pevca, nekdanjega člana malodane vseh pevskih sestavov v Bistrici in Trnovem, je te dni slavil visok življenjski jubilej - devetinosemdeseto obletnico rojstva. Ob tem visokem jubileju, ki ga je slavil 15. julija, mu nekdanji sopevci, prijatelji in znanci iskreno čestitamo in mu želimo veliko zdravja in dobre volje, seveda z mislijo pri pesmi En starček je živel, ki jo ob vsakem našem srečanju tako radi zapojemo.

Dimitrij Grlj

Atletika kraljica športov - pri nas le Pepelka

V svetu velja rek, da je atletika kraljica športov, saj vključuje številne panoge, ki predstavljajo osnovo mnogim drugim, tudi specifičnim športom. Iz vrst uspešnih in nadarjenih atletov izhajajo vrhunski športniki. In če osnove ni, ni masovnosti, ni rezultatov in ni športnikov, ki bi v širšem prostoru kaj pomenili. Kraj in ljudje ostajajo v sivem povprečju ter v nehvaležni nepomembnosti.

In če drugod, tudi v naši neposredni sosesčini, skrbno negujejo to "aristokratsko" športno dejavnost, smo na Bistriškem, kot izgleda "zapriseženi republikanci". Kljub več kot očitni potrebi po organizaciji atletske dejavnosti, dlje od skromnih rekreacijskih oblik ne zmoremo in ne zmoremo. Najbolj vztrajni, žal prerediti naši športniki si iščejo podporo v atletskih klubih v drugih občinah in sredinah.

Morda bi komu prišlo na misel, da na Bistriškem nimamo dovolj talentov za atletiko in njene panoge? Pa je res tako? Talenti so, imeli smo jih v vsaki generaciji in vsakem obdobju, žal pa je vedno zmanjkalo le organizatorjev in volje odgovornih. Naj nas le nekaj primerov iz bistriške športne preteklosti prepriča, da je res tako.

Čas na prelomu stoletja je področje telesne kulture zaznamovalo SOKOLSTVO, ki se je v kratkem času silno razmahnilo in vključevalo skoraj vse atletske panoge, gimnastiko in orodno telovadbo. Bistriški "ILIRSKI SOKOL" je povezal skoraj vso tedanjo mladino tudi iz okoliških vasi. Organiziral je redno telovadbo tudi za šolsko mladino, ki telovadbe tedaj ni imela. Iz bistriških sokolskih vrst je izšel tudi Janko KOVAČIČ, ki je svoje znanje bogatil še v Ljubljani in v Pragi in dosegel izjemne telovadne uspehe tudi v evropskih arenah. V slovenski ekipi (sedaj bi rekli državni reprezentanci) je na mednarodnem tekmovanju v Turinu leta 1911, ko je slovenska ekipa dosegla 4 mesto, imel najboljši rezultat v metu krogle med vsemi

Bistriški sokoli in sokolice po telovadnem nastupu v Lovranu 11. avgusta 1912, slikani na Voloskem. Z desne: Viktor Tomšič - načelnik, Josip Samsa - starosta, Tone Oprešnik - praporščak ter Stane Vidmar - vrhunski telovadec iz Ljubljane, ki je na tem nastupu vodil bistriške sokole. Janko Kovačič stoji prvi z leve ob sestri Minki.

Poleg mladih so italijanske oblasti pospeševale športna tekmovanja tudi med odraslimi. Udeležence teka od Bistrice do Kosez verjetno niso motili niti težki čevlji, dolge hlače, kravata in kapa. Tekmovanje je vodil Stane "Krtačka" (1934).

tekmovalci. Med slovenskimi tekmovalci je zbral 84 % vseh možnih točk in se uvrstil takoj za svojim telovadnim prijateljem, odličnim Stanetom Vidmarjem. Že naslednje leto je tekmoval na panslovanskem sokolskem zletu

v Petrogradu za ekipo osiješkega Sokola in med 25.000 nastopajočimi, delil 2. mesto z znanim ruskim tekmovalcem.

Med obema vojnama je Italija tudi v naših krajih močno pospeševala telovadbo in

Ilirska Bistrica 1946: Mali maraton na 20 km, do Zabič in nazaj, je osvojila ekipa Pavel Schulthaus ter brata Silvester in Dominik Maraž.

Ilirska Bistrica: Prvomajska parada 1948. Številne športne in telovadne ekipe so vodili zaslužni telovadni učitelji Boško Marinič, Anica Sosič in Adolf Rabič.

šport. Bila je to splošna družbena usmeritev, pogojena s tedanjo fašistično in militaristično orientacijo. Tej miselnosti so podredili tudi šolsko telovadbo, šport in organizirane oblike športnega udejstvovanja odraslih.

Svojega uspešnega atletskega delovanja se živo spominja tudi ga. Olga Mršnik por. Mikulin iz Ilirske Bistrice. Z atletiko se je rada ukvarjala že v trnovski osnovni šoli. Njen športni talent pa se je še posebej

izkazal na velikem atletskega tekmovanju 6. julija 1941, ki so ga v okviru G.I.L. (Gioventu Italiana del Litorio) organizirale oblasti na tedanjem "Campu". Tekmovali so v več panogah. Tedaj šele petnajstletna Olga se je še posebej odlično odrezala v teku na 80 metrov, kot je bilo nogometno igrišče tedaj dolgo, prehitela vse tekmovalke in osvojila 1. mesto.

Njen atletskega talent ni ostal neopažen. Povabili so jo na Reko, kamor se je vozila

z vlakom dvakrat na teden na treninge. Pod vodstvom trenerjev se je na stadionu na Kantridi s številnimi mladimi športnicami z Reke in okolice izpopolnjevala v teku na kratke proge, teku z ovirami, plavanju, skoku v daljino in metu kopja. Vesela je bila svojih odličnih atletskega rezultatov. Prav zahvaljujoč njim se je kot edina predstavnica cele Reške province udeležila Italijanskega vsedržavnega mnogoboja v Firencah, mestu, ki še sedaj velja za najlepše mesto na svetu. Za mlado dekle je bilo to velik dogodek. Tekmovanje je bilo na osrednjem mestnem stadionu in ga je odprl sam Duce. Vseh osem dni, kolikor je trajalo tekmovanje je uživala veliko pozornost, v hotelu so ji dodelili posebno sobo in osebnega trenerja. Vesela je bila tudi svojih atletskega rezultatov. Njeno kasnejšo atletskega dejavnost je žal prekinil začetek vojne.

Znova je atletiki in športu spet zacvetelo na Bistriškem po osvoboditvi. Država je vzpodbujala številne pristočasne dejavnosti prebivalstva in seveda še posebej telesnokulturne dejavnosti. Razumljivo je, da je pri tem imela prav mladina posebno vlogo. V petdesetih letih je telesnokulturno dejavnost na Bistriškem povežalo Telesno-vzgojno društvo PARTIZAN Ilirska Bistrica in poleg atletike, gimnastike in orodne telovadbe razvijalo tudi številne moštvene športne igre. Šolali so se telovadni vodniki in organizatorji. Bistveno so preuredili športno igrišče "campo". Vrstili so se telovadni nastopi ter tekmovanja doma in v sosesčini, da celo v drugih republikah in celo v Beogradu. Sredi šestdesetih let so se nekateri športi z žogo, predvsem košarka in nogomet, izredno razmahnil in se osamosvojili v samostojna društva. Ob njihovih velikih uspehih je zastala dejavnost v TVD Partizan, z njo pa tudi skrb za atletiko, ki je končno popolnoma presahnila.

Na gornji sliki je prizor z zaključka prve velike telesnokulturne prireditve v Ilirski Bistrici po osvoboditvi spomladi 1946. Bili smo še brez telovadišč in telovadnic. In vendar. Poleg številnih tekmovanj je bil tega dne deležen posebne pozornosti gledalcev "mali maraton" na 20 km dolgi

poti do Zabič in nazaj. Na sliki zmagovalna bistriška trojka z leve Pavel Schulthaus ter brata Silvester in Dominik Maraž.

Da je bil tedaj tudi šport podrejen političnim prilikam pričata transparenta na sliki z napisoma: "Zahtevamo pravičen status Trsta!" in "Živel tov. Kardelj branitelj naših pravic!".

Skrb za splošno telesno vzgojo je desetletja ostala le v šolskih učilnicah, telovadnicah in skromnih telovadnih površinah ob šolah. Za organiziran pristop pri razvijanju atletike na Bistriškem ni bilo v tem času nikoli dovolj, ne sredstev, ne pogojev predvsem pa tudi ne volje.

Zato se bomo verjetno tudi v bodoče veselili zgolj uspehov naših nadarjenih atletov, ki jih dosegajo v sosednjih atletskih klubih, kjer očitno zmorejo organizatorji in tekmovalci več, kot doma. Pa saj se je enako godilo tudi v drugih športnih panogah: talentirana domača plavalca je dosegala odlične plavalne rezultate v sosednjem reškem plavalnem klubu in celo v hrvaškem državnem prvenstvu; domači alpinist je svoje vrhunske alpinistične uspehe, ki so ga uvrščali celo v svetovno alpinistično elito ustvarjal v okviru ljubljanskega alpinističnega odseka. In še bi lahko naštevali. Pa smo naše talente doma morda vsaj skromno podprli na njihovi trnjevi poti do uspehov. In koliko je bilo prekinjenih športnih karier, ker smo doma zatajili?

V teh dneh se še posebej veselimo velikih uspehov našega domačega mladega strelca Andraža Lipolda, ki osvaja državna in evropska odličja in blesti tudi v svetovni areni ter posega po olimpijski udeležbi v imenu Strelskega društva Ilirska Bistrica. Vendarle pod domačo zastavo. Vsekakor častna in svetla izjema. Žal pa so njegovi uspehi gotovo bolj rezultat njegove osebne trme in podpore staršev, kot zavestne podpore izrednemu talentu celotne domače športne srenje. Zato njemu in vsem, ki ob danih prilikah kljub vsemu dosežajo tako lepe športne uspehe iskrene in dvojne čestitke.

Vojko Čeligoj

V spomin na rojaka Mihovila Logarja

Vasico Podtabor, obdano z naravnimi lepotami in njenim zgodovinskim gradom v steni, pozna marsikdo. Starejši domačini smo ponosni na našega rojaka, znanega glasbenega pedagoga, skladatelja in arhitekta Mihovila Logarja, ki zagotovo izhaja prav iz našega kraja.

Rodil se je na Reki leta 1902. V družini je bilo pet otrok. Že v otroštvu je imel velik smisel za glasbo, a se je po končani srednji odločil za študij arhitekture v Pragi. Zaradi ljubezni do glasbe je vzporedno študiral glasbo in tako je poleg arhitekture uspešno končal tudi študij na praškem konservatoriju. Izpopolnjeval se je v Nemčiji, na Madžarskem in v Združenih državah Amerike. Postal je vsestranski glasbeni umetnik in pedagog, bil je profesor, skladatelj in avtor mnogih del. Leta 1927 se je nastanil v Beogradu. Služboval je na glasbeni akademiji in ustvarjal celih sedemdeset let.

Njegova dela so znana doma in v tujini. Poznana so njegova dela: opere Pohujšanje v dolini Šentflorjanski (po farsu Ivana Cankarja), Pokondirena tikva in Enainštirideseta, celovečerni balet Zlata ribica, simfonija Simfonijska slika Primorja, skladbe za klavir, skladbe za solo petje, kantate, zborovske pesmi, filmska glasba. Pisal je glasbo za vse instrumente in vokal. Bil je tudi glasbeni kritik, poznan doma in v tujini. Objavljal je v italijanskem glasbenem časopisu La Scala.

Za svoje bogato delo je dobil številna in pomembna priznanja ter nagrade. Med drugim je leta 1972 prejel nagrado Beograda za življenjsko delo ter posebno sedmojuljsko nagrado za vsa svoja dela.

Vedno se je rad vračal v Podtabor na dom svojega očeta. Nazadnje ga je obiskal pred sedemnajstimi leti, ko je snemal domačijo in svojce. Bil je velik prijatelj in vzornik bratrancu Ludvetu Logarju, znanemu muzikantu iz Podtabra. Po njegovi smrti je ohranjal stike s svojo edino sestrično Pavlino Logar, sedaj poročeno Fabec, ki živi v Merečah.

Mihovil Logar je letos, v mesecu januarju preminil v Beogradu, star 96 let. Pred nedavnim mi je njegova žena zaupala, da je vedno upal, da se bo še kdaj vrnil v rojstno vas svojega očeta. A so leta, bolezen in daljava storili svoje.

Njegova dela so zapisana v glasbenih študijah in enciklopedijah. Mi, vaščani iz Podtabra, smo ponosni, da je ta veliki umetnik doma iz naše vasice.

Majdevac Alda

Smeškotov kotichek

Lakota v Črni Gori

Črnogorec sinu:

“Ajde sine, neću ja ovdje da umrem od gladi! Lepo me zakopaj u zemlju pa da umrem ko čovek.”

In res sinko izkoplje grob, oče se vleže in sin ga začne zakopavati. Medtem pripelje v vas tovornjak. Sin prekine z delom in gre pogledat kaj se dogaja na trgu. Ves vesel priteče nazaj in reče:

“Tata, tata, došao krompir iz Slovenije!”

Oče vpraša:

“Da li je oljušten?”

Sin:

“Nije, tata!”

Oče zaključiči:

“E, onda sipaj dalje!”

Pametna blondinka

- Kilogram kruha, prosim!
- Črnega ali belega?
- Ni važno, saj sem s kolesom.

Sindikalni izlet

Peter se sprehaja po mestu. Ko pride do policijske postaje, zagleda komandirja, ki kriči: “Zidani Most!!”

V trenutku se vsujejo policaji iz postaje.

Nato ponovno zakriči: “Za Maribor!!”

In spet vsi policaji zdrviyo nazaj na policijsko postajo.

Peter potreplja komandirja po ramenu in ga vpraša: “Ja kaj se pa dogaja !?”

“Veste, v soboto imamo sindikalni izlet, pa vadimo prestopanje v Zidanem Mostu,” mu odgovori komandir.

Kava brez smetane

Gost naroči natarjarju:

“Kavo prosim, a brez smetane!”

Natarkar se kmalu vrne invpraša:

“Gospod, nimamo smetane, ali vam lahko prinesem kavo brez vinjaka?”

Druga

Je Lojzka umirala. Na smrtni postelji reče možu Janezu naj si po njeni smrti najde drugo.

“Pa glej, da ne bo nosila mojih oblačil,” še pristavi.

Janez odvrne:

“Brez skrbi, saj je večja od tebe!”

Plavanje

“A veš kdaj so se Gorenjci naučili plavati?”

“Ne!”

“Ko je Marija Terezija uvedla mostnino!”

Paradoks

V čem je bistvo zakonske zveze?

Bistvo zakonske zveze je v tem, da mož in žena s skupnimi močmi rešujeta skupne težave, ki jih ne bi bilo, če ne bi bila skupaj.

Gorenjska

Dobi Mihec končno nove čevlje. Pa gre družina na izlet. Potem pa oče veli sinku:

“Delaj daljše korake, da ne boš tako hitro pohabil čevljev!”

Gorenjec in slivovka

Gorenjec vzame steklenico slivovke in gre na izlet v hribe. Pri vzpenjanju pade in začuti, da mu nekaj mokrega teče po hrbtu.

Tolaži se:

“Upam, da je kri.”

Stava

Pride precej okajen možakar pred dva policaja in se pohvali, da lahko lula preko policaja, ne da bi ga zmočil.

“Kar je preveč, je le preveč!” se mu upre policaj.

“Stavim za 3000 DEM, da mi bo uspelo!”

Policaja se pogledata in pristaneta na stavo, 3000 DEM je le lep zaslužek. Možakar si odpne šlic in poskuša lulati preko policaja, a brez uspeha. Trudi se in trudi, pa ne gre čez. Na drugi strani ceste se drug možakar od smeha valja po cesti. Pristopi policaj in ga vpraša, kaj počne.

“Z mano je pa šel stavit za 5000 DEM da bo policaja polulal!”

Kotiček za križankarje

Za nagradne križanke v peti številki smo prejeli 21 rešitev. Med pravnimi rešitvami smo izžrebali tri nagrajence, ki so že prejeli zaslužene nagrade in sicer:

1. nagrada:

Josip Čanadi
Rozmanova 24a
Ilirska Bistrica

2. nagrada:

Elza Ristović
Vilharjeva 26
Ilirska Bistrica

3. nagrada:

Alda Majdevac
Rozmanova 24a
Ilirska Bistrica

Nagrajencem čestitamo!

Tudi tokrat razpisujemo tri nagrade. Med reševalce, ki bodo pravilno rešili križanki in izpolnjevalko, bomo razdelili tri praktične nagrade v vrednosti 6000 tolarjev. Reševalci naj fotokopije (lahko pa na list papirja napišejo zahtevana vodoravna gesla za vsako križanko) v kuverti pošljejo do 1. septembra 1998 na naslov:

Uredništvo Jesenskih listov
Društvo upokojencev
Bazoviška c. 28
6250 Ilirska Bistrica

Veliko sreče pri reševanju in žrebu!

Križanka

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12					13					
14					15				16	
	17				18			19		
20					21			22		
23				24			25			
26			27				28			29
30		31					32			
33							34			

Vodoravno: 1. morska riba, 6. ruska bajka, 12. prijetna dišava, 13. ime italijanskega skladatelja Toscaninija, 14. planinska staja, 15. pod, 16. površinska mera, 17. ime košarkarja Nosova, 19. nemški filozof (Georg), 20. opojna pijača, 21. kemični znak za iridij, 22. vinorodna rastlina, 23. jezik plemena Bantu, 24. meso ob vratu, 26. začetnici priimka in imena dirkača Laude, 27. slavni ameriški boksar (Mohamed), 28. španska pokrajina, 30. kdor si predstavlja stvari kot nekaj skrivnostnega, nedoumljivega, 32. votel valj za navijanje preje, 33. čisto premoženje v trgovini, 34. simfonija Rimskega Korsakova

Navpično: 1. čebelja tvorba v panju, 2. določila, ki podrobneje urejajo delovanje delovne enote, odnose v njej, 3. glavna oseba v Donizettijevi operi Don Pasquale, 4. italijanski politik (Giuliano), 5. sotočnica Pive v Črni gori, 6. zabavljalica, smešnica, leposlovno delo v prozi in verzih, 7. hlod za predelavo na žagi, 8. očka, 9. začetnici ameriškega pisatelja Uptona, 10. strupena goba, 11. velika telesna odvodnica, 18. vrsta pesništva, 19. Albanec, 20. ime slovenske operne pevke Bukovec, 22. redko moško ime, 24. klistir, 25. spodnji del noge pri nekaterih sesalcih, 27. ime glasbenika Sossa, 29. germanski orel, 31. okrajšava za starejši.

Križanka

1	2	3	4	5	6	7	8
9							
10						11	
12				13	14		
15			16				
		17					
18	19						
20						21	22
23					24		
25			26	27			
28		29					
30							

Vodoravno: 1. vsaka od daljic, ki omejujejo mnogokotnik, 9. zeleno rastlinsko barvilo, 10. tifus, 11. začetnici ameriškega igralca in plesalca Kellyja, 12. nadležna žuželka, 13. ime starejšega slovenskega gledališkega igralca Bratine, 15. kratica za nogometni klub, 16. bolgarski literarni zgodovinar in kritik (Bojan, 1882-1927), 17. malovredni, drobni predmeti, 18. filmska igralka Berova, 20. hrvaški igralec (Sven), 21. začetnici ameriške igralko Duvall, 23. otok v Melaneziji, 24. orientalska mera, 25. kemični simbol za element rubidij, 26. voditelj vstaje kmetov in kozakov v Rusiji (Stjenka), 28. spodnji del snopa ali škopnika, 30. kobra.

Navpično: 1. pregib besede, 2. kratek, svetel glas ob ploskem udarcu, 3. krava z velikimi rogmi, 4. nadav, 5. država v Skandinaviji, 6. začetnici opernega pevca Ivana Francla, 7. slovenski pisatelj (Janez, 1792-1869), 8. vdolbina v steni za posteljo ali podobno, 14. slapu podobna izstopajoča stena v starogrških templjih, 16. slovenska pevka zabavne glasbe, 17. pritok Odre na Poljskem, 18. otok pred jugozahodno francosko obalo, 19. grška črka, 21. vrsta tropskih plazilcev, 22. Perzejeva mati v grški mitologiji, 24. razlog, vpliv na odločitev, 27. oče, 29. grška črka.

Anagramna izpolnjevanje

1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Besedi v isti vrsti sta med seboj anagrama. Prva sega od začetka do druge debelejšje navpičnice, druga pa od prve odebeljene navpičnice do konca lika. Zadnja črka prve besede je torej hkrati prva črka druge.

1. s plačilom prihajati do česa, kar je bilo prej last drugega - nauk, nasvet, 2. slovenski zgodovinar (Tine) - turistični center na Pohorju, 3. prekla - udeležene sinjske viteške igre, 4. sol borove kisline - del Maribora, 5. ime hrvaškega skladatelja in glasbenega pedagoga Devčića - ogljikovodik v nafti, 6. ideja - obmejni utrjeni pas pri Rimljanih, 7. ruski revolucionarji - reka in departma v Franciji, 8. staro ime za tiocian - nacija, 9. ljubezenski sestanek - boginja neba in nevihte v staroindijski veri.

Med debelejšima črtama v osenčenih poljih boste ob pravilni rešitvi dobili priimek italijanskega pisatelja (Vasco, 1913 - 1991, avtor romana Junak našega časa).

Dimitrij Grlj

Babičini nasveti

Praske na steklenih kozarcih in vazah niso estetske. Odstranite jih lahko tako, da jih močno zdrgnete z zobno pasto.

Bel svilen šal ali bela svilena bluza bosta kot nova, če boste za čiščenje uporabili jajčni beljak, ki globinsko čisti tkanino. Šal ali blužo nato speremo v vodi, ki smo ji dodali nekaj kisa.

Poletje prihaja in z njim kopalna sezona. Kopalke, maske in plavutke po kopanju operite v rahlo okisani vodi. S tem boste popolnoma odstranili morsko sol in preprečili, da bi jih ob kovinskih delih napadla rja, ali da bi jih razjedla sol.

Med sveže sadje postavite tudi dve polovički limone, v katere ste zapičili nageljnovc žbice. Vam sicer prijeten vonj ne bo prav nič ugajal mušicam.

Parmezan boste najbolje shranili, če ga zavijete najprej v platneno krpo in nato v plastično vrečko in postavite v hladilnik. Tako boste preprečili da ga napade plesen.

Ste vedeli, da sveče gorijo počasneje in da se vosek manj topi, če jih pred uporabo postavite za nekaj ur v hladilnik?

Med shranite v kozarec s temnim steklom ali pa v glinen kozarec, ki ga postavite v temen prostor. Brez svetlobe se ne bo tako hitro zgostil.

Cvrtje imamo vsi radi, toda vse prostore napolni z neprijetnim vonjem. Lovorjeva vejica, ki jo boste istočasno kuhali v lončku, bo prekrila vonj po cvrtju in osvežila prostor s svojim prijetnim vonjem.

Ali želite sami pripraviti prijetno, dišečo kopalno sol? Napolnite širok kozarec izmenoma s plastmi debele morske soli in lavandinih cvetov ali cvetov jasmina. Dobro potlačite in zaprite. Čez kakšen teden boste imeli izredno osvežilno in prijetno dišečo kopalno sol.

Recept za nespečneže! Naribajte jabolko in ga zelo malo osladite. To zaužijte preden greste v posteljo. Zanesljivo boste mirno zaspali.

Semena bodo hitreje in lažje vzkli, če jih boste postavili v platneno vrečko in pustili v vodi dokler ne pokažejo prvih znakov klijanja. Takrat jih posadimo v zemljo po običajnem postopku.

Krompirjev pire je že pripravljen, jedcev pa ni od nikoder. Prelijte ga z vročim mlekom. Preden ga ponudite na mizo ga še enkrat premešajte. Odličen bo!

Pri skladiščenju krompirja ne pozabite pomešati med krompir tudi jabolka. Krompir ne bo pognal klic!

Pesmi Ljudmile Kreševič

Nebogljen

Kaj na polje tvoje posejali so?
Iz njega hlad veje ...
tam sloniš, mrzel tvoj je dih.

Ni božala ljubezni roka
detinstva tvoj'ga dobe -
le topost ukaza
te dajala je v okove.

Tako minula doba
je v mraku brez izhoda -
odločila je tako
kruta ti usoda.

O, kam ta svet drvi

Zemlja ovita je
v skrivalnice teme,
sonca svetli žarki
predaleč so,
da mogli bi prodreti,
kar skrito je v meglo.

Ljudje umirajoči,
kriki v nebo vpijoči,
otročiči nebojgli
dvigajo roke
za košček kruha,
da utešijo solze.

O, kam ta svet drvi,
odmika se
od žarkov sonca,
ki ljubeče bi ogrelo
umirajoče že
srce zemlje.

Ko je ena prednost boljša od druge!

TEKOČI RAČUN BANKE KOPER

Tekoči račun je nepogrešljiv del vsakdanjega bančnega poslovanja, saj prinaša številne možnosti sodelovanja z banko. Omogoča uprabo številnih bančnih storitev, najem ugodnih posojil, možnosti razpolaganja s finančnimi sredstvi pa je toliko, da so Vam le-ta vedno na voljo.

HITRO IN ENOSTAVNO PREJEMANJE REDNIH IN OBČASNIH PREJEMKOV

Na tekoči račun je vezana večina bančnih storitev. S prejemanjem plač, pokojnin, štipendij in drugih prejemkov na tekoči račun se Vam odprejo vse poti, ki omogočajo uporabo teh storitev.

NOVA BANČNA KARTICA ACTIVA - MAESTRO ZA RAZLIČNE NAMENE

Prav bančna kartica bo postala Vaša stalna spremljevalka, saj lahko z njo nakupujete v vseh trgovinah in na drugih prodajnih mestih, ki so opremljena s POS terminali sistema Activa. Na vseh prodajnih mestih, kjer opazite nalepko "gotovina", lahko po novem dvignete tudi gotovino. S kartico lahko poslujete še na bankomatih *Ba* mreže, potrebujete pa jo tudi kot identifikacijski dokument pri poslovanju s čeki.

TRAJNIK ZA PLAČILO STALNIH MESEČNIH OBVEZNOSTI

S pisnim pooblastilom lahko prenesete na banko obveznost, da iz sredstev na tekočem računu poravnate Vaše redne mesečne obveznosti, kot so plačilo električne energije, vode, naročnine na časopise in revije ipd ..

POOBLASTILO ZA OPRAVLJANJE STORITEV

Če Vam opravljanje bančnih storitev ni preveč pri roki, lahko na Vašem računu pooblastite drugo osebo, ki bo opravke v banki in izven nje opravljala namesto Vas.

BANKA NA DOMU ZA NAROČANJE STORITEV OD DOMA

Za nujna opravila, kot je plačilo položnic in dvig obvestila o pokojnini ali dvig čekovnih blanketov, je pot v banko resnično odveč. Dovolj je, da izpolnite in podpišete nalog "Banka na domu", ki ga dobite v naših bančnih enotah in ga vržete v najbližji poštni nabiralnik. Vsa naročila bomo opravili brez Vaše prisotnosti.

OBISK NA VAŠEM DOMU

Če se zgodi kaj nepričakovanega in zaradi tega ali drugih razlogov ne morete v banko, da bi opravili kakšno nujno bančno storitev, Vas lahko obiščemo tudi na domu.

POSLOVANJE Z BANKOMATI

Bankomati *Ba* mreže so razporejeni po vsej Sloveniji. Na običajnih bankomatih lahko dvigujete gotovino in preverjate stanje na Vašem tekočem računu, na bankomatih Banke Koper, ki imajo posebno depozitno enoto, pa lahko poleg tega na Vaš tekoči račun polagate tudi gotovino in plačujete položnice.

POSOJILA

Ko potrebujete finančna sredstva, pridite na pogovor. V Banki Koper smo pravi sogovorniki za dogovor o kratkoročnem ali dolgoročnem posojilu. Imetnikom naših tekočih računov so pod ugodnimi pogoji na voljo posojila za različne namene.

OBVESTILA O SPREMEMBAH NA TEKOČEM RAČUNU

O vseh knjiženih spremembah na tekočem računu Vas redno obveščamo. Izpiske o spremembah na tekočem računu Vam pošiljamo, kakor želite - enkrat ali dvakrat na mesec

ČE ŠE NIMATE TEKOČEGA RAČUNA

Stopite v Vašo enoto Banke Koper in se z bančnim uslužbencem pogovorite o potrebni dokumentaciji. Postopek je preprost in prilagojen Vašemu načinu prejemanja dohodkov.

Nekoč in danes!

TORRENOVA – Villa del Nevoso

Pogled na Trnovo s farno cerkvijo sv. Petra sredi tridesetih let in danes po skoraj sedemdesetih letih, z istega mesta, izpred Joškotove trgovine na križišču glavne ceste s cesto, ki vodi proti Podgradu. Značilna Matetova hiša z gostilno (zgradil jo je leta 18.. Mate Ribarič, od tod tudi hišno ime) in levo od nje Kljunova hiša (sedaj trnovska pošta). Hiši sta sicer zamenjali lastnika, nikakor pa ne svoje značilne podobe. Šlenčevi hiši s sredine stare slike sta še najbolj spremenili svoj izgled in ju danes komaj prepoznamo. Prvotni lastnik obeh hiš je bil poslovnež Batagel, ki je sredi dvajsetih let odprl kamnolom nad Trnovim. Ob odhodu v Jugoslavijo je obe stavbi leta 1931 prodal Bistričanki Francki Mizgur, ki se je kmalu poročila z Ludvikom Šlencem iz Bistrice. Šlenčevi so desno stavbo oddajali v najem. V njej je dolgo imela italijanska vojska "šuštarijo", kasneje pa so Šlenčevi imeli v njej mizarsko delavnico, kjer se je ob gospodarju, mizarskem mojstru in Josipu Čeligoju, (Pepetu iz Kupence), marsikateri domači mladenič naučil mizarstva. Danes stoji nasproti Šlenčevih stavba veterinarske postaje, po slogu spominja na značilni italijanski imperialni slog z okroglimi elementi in ravno streho. Stavbo so zgradile italijanske oblasti leta 1936 in jo imenovali NIDO v prevodu "gnezdo". Bil je nekakšen vrtec, otroške jasli, materinski dom in porodnišnica hkrati. Naš znani someščan in prijatelj Nito je prav v tej stavbi leta 1936 prvi privekal na svet.

V začetku sedemdesetih let je pred Šlenčevima hišama in križiščem zrasla bencinska črpalka in bistveno spremenila idilično veduto, ki jo kaže prva slika.

Tekst in gradivo: Vojko Čeligoj

Uredniški odbor

Dimitrij Grlj
Franc Gombač
Ivko Spetič

Oblikovanje
EDIS d.o.o. Ilirska Bistrica
Grafična priprava
StudioRoliH Ilirska Bistrica

Tisk
ČukGraf Postojna, avgust 1998

Izdajo pričujoče številke
Jesenskih listov so omogočili:

Banka Koper
Ilirska Bistrica
Zveza kulturnih društev
Ilirska Bistrica
Društvo upokojencev
Ilirska Bistrica
Občina
Ilirska Bistrica
Market Potok
Dolenje
Gostilna s prenočišči Potok
Dolenje

Po mnenju Ministrstva za kulturo R Slovenije št. 415-76-96 mb / mj z dne 12.2.1996 je glasilo Jesenski listi Društva upokojencev Ilirska Bistrica uvrščeno med proizvode za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.